Nr 156

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.; given Stockholms slott den 5 april 1963.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag om ändring i rättegångsbalken; samt

2) lag om ändrad lydelse av 42 och 63 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås olika ändringar i rättegångsbalken. Främst med hänsyn till utvecklingen mot fem dagars arbetsvecka förordas en viss utvidgning av möjligheterna att göra avbrott i huvudförhandling. Enligt förslaget införes vidare en övre åldersgräns om 70 år för valbarhet till nämndeman; dessutom upphäves villkoret att den som är omhändertagen av fattigvården för varaktig försörjning ej är valbar till nämndeman. Reglerna om advokatväsendet föreslås ändrade bland annat så, att den disciplinära bestraffningsrätt, som nu tillkommer advokatsamfundets styrelse, skall genom föreskrift i samfundets stadgar kunna överflyttas på annat organ inom samfundet. Därjämte öppnas enligt propositionen möjlighet för underrätt att förordna stämningsman för längre tid än ett år, med skyldighet dock för rätten att årligen pröva förordnandets bestånd. Slutligen förordas att part vid fullföljd av talan skall i den högre instansen lämna en mera fullständig bevisuppgift än som för närvarande krävs enligt rättegångsbalkens bestämmelser.

Enligt föreslagen ändring i militära rättegångslagen skall person, som ålagts disciplinstraff eller ersättningsskyldighet, i förekommande fall upplysas om att auditören icke biträtt beslutet.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1963.

Förslag
till
Lag
om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 1 kap. 15 §, 3 kap. 2 §, 4 kap. 6 och 8 §§, 8 kap. 4, 6, 7 och 8 §§, 33 kap. 24 §, 50 kap. 4 och 9 §§, 51 kap. 4 och 9 §§, 52 kap. 3 och 8 §§, 55 kap. 4 och 9 §§ samt 56 kap. 4, 9 och 14 §§ rättegångsbalken[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
1 KAP.	
15 §.	
Till huvudförhandling må ej utan synnerliga skäl å samma dag utsättas flera mål, än att de kunna beräknas bliva slutförda under en tid av sex timmar. *Hinna ej alla sålunda utsatta mål behandlas under dagen eller kräver ett måls handläggning mera än en dag,* skall sammanträdet pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. *Kan handläggningen av visst mål beräknas taga i anspråk mera än två dagar* må, om det kan ske utan olägenhet, avbrott i handläggningen, så länge sammanträdet pågår, äga rum under högst två söckendagar i veckan eller, om särskilda skäl föranleda därtill, högst tre söckendagar i veckan.	Till huvudförhandling må ej utan synnerliga skäl å samma dag utsättas flera mål, än att de kunna beräknas bliva slutförda under en tid av sex timmar. *Hinner huvudförhandling icke slutföras samma dag som den påbörjats,* skall sammanträdet pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd; om det kan ske utan olägenhet, må *dock* avbrott i handläggningen, så länge sammanträdet pågår, äga rum under högst två söckendagar i veckan eller, om särskilda skäl föranleda därtill, högst tre söckendagar i veckan.
Om den — — — — — — — — förordnar Konungen.	
3 KAP.	
2 §.	
Högsta domstolen — — — — — — — — från hovrätt.	
Att i högsta domstolen talan i visst fall må föras mot beslut av advokatsamfundets styrelse, stadgas i 8 kap. 8 §.	Att i högsta domstolen talan i visst fall må föras mot beslut av advokatsamfundets styrelse *eller annat samfundets organ,* stadgas i 8 kap. 8 §.

[1] Senaste lydelse, se beträffande 1 kap. 15 § SFS 1956: 587 och beträffande 4 kap. 6 § SFS 1954: 234.

<table>
<tr><th>*(Nuvarande lydelse)*</th><th>*(Föreslagen lydelse)*</th></tr>
<tr><td colspan="2">4 KAP.</td></tr>
<tr><td colspan="2">6 §.</td></tr>
<tr><td>Valbar till nämndeman är man eller kvinna, som inom kommunen äger rösträtt vid val av fullmäktige och där har sitt hemvist samt fyllt tjugufem år, dock ej den som är i konkurstillstånd *eller av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning*. Lagfaren domare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som eljest har till yrke att föra andras talan inför rätta må ej vara nämndeman.</td><td>Valbar till nämndeman är man eller kvinna, som inom kommunen äger rösträtt vid val av fullmäktige och där har sitt hemvist samt fyllt tjugufem *men ej sjuttio* år, dock ej den som är i konkurstillstånd. Lagfaren domare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som eljest har till yrke att föra andras talan inför rätta må ej vara nämndeman.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ej må — — — — — — — — — — — — — — — — sex år.</td></tr>
<tr><td colspan="2">8 §.</td></tr>
<tr><td>Nämndeman väljes för sex år, dock äge han avgå efter två år. Visar nämndeman giltigt hinder, må rätten även tidigare entlediga honom. Nämndeman, som fyllt sextio år, äge ock avgå ur nämnden. Upphör nämndeman att vara valbar, vare uppdraget förfallet.</td><td>Nämndeman väljes för sex år, dock äge han avgå efter två år. Visar nämndeman giltigt hinder, må rätten även tidigare entlediga honom. Nämndeman, som fyllt sextio år, äge ock avgå ur nämnden. Upphör nämndeman att vara valbar, vare uppdraget förfallet; *dock må den som uppnått sjuttio års ålder utan hinder därav tjänstgöra vid fortsatt behandling av mål, i vars handläggning han förut deltagit.*</td></tr>
<tr><td colspan="2">8 KAP.</td></tr>
<tr><td colspan="2">4 §.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Vid utövande — — — — — — — — — — — — — — — — — god advokatsed.</td></tr>
<tr><td>Verksamhet som advokat må icke bedrivas under form av aktiebolag *eller* i bolag med annan än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medgiver undantag.</td><td>Verksamhet som advokat må icke bedrivas under form av aktiebolag. *Ej heller må sådan verksamhet bedrivas* i bolag med annan än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medgiver undantag.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Det åligger — — — — — — — — — — — — — — — — — honom tillhör.</td></tr>
<tr><td colspan="2">6 §.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Tillsyn över — — — — — — — — denna tillsyn.</td></tr>
<tr><td>Justitiekanslern äge att hos styrelsen påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sin plikt eller ej längre är behörig att vara advokat.</td><td>Justitiekanslern äge att hos styrelsen *eller, i den mån så bestämts i stadgarna, hos annat samfundets organ* påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sin plikt eller ej längre är behörig att vara advokat.</td></tr>
</table>

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
7 §.	
Advokat, som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som eljest förfar oredligt, skall *av advokatsamfundets styrelse* uteslutas ur *samfundet*. Äro omständigheterna mildrande, *äge styrelsen* i stället *tilldela honom varning*.	Advokat, som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som eljest förfar oredligt, skall uteslutas ur *advokatsamfundet*. Äro omständigheterna mildrande, *må* i stället *varning tilldelas honom*.
Åsidosätter eljest advokat de plikter, som åvila honom som advokat, *äge styrelsen meddela honom varning eller erinran*. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må *styrelsen utesluta honom* ur samfundet.	Åsidosätter eljest advokat de plikter, som åvila honom som advokat, *må varning eller erinran meddelas honom*. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må *han uteslutas* ur samfundet.
	Fråga om uteslutning som nu sagts, varning eller erinran prövas av samfundets styrelse eller, i den mån så bestämts i stadgarna, av annat samfundets organ.
Upphör advokat att vara svensk medborgare *eller flyttar han ur riket* eller inträder beträffande advokat sådan omständighet, att han enligt 2 § andra eller tredje stycket icke må antagas till ledamot av samfundet, vare han skyldig att genast utträda; gör han det ej, förordne styrelsen om hans uteslutning.	Upphör advokat att vara svensk medborgare eller inträder beträffande honom sådan omständighet, att han enligt 2 § andra eller tredje stycket icke må antagas till ledamot av samfundet, vare han skyldig att genast utträda; gör han det ej, förordne styrelsen om hans uteslutning. *Samma lag vare, om advokat flyttar ur riket och styrelsen ej medgiver, att han må kvarstå såsom ledamot av samfundet.*
Styrelsen äge förordna, att beslut, varigenom någon uteslutits ur samfundet, genast skall gå i verkställighet.	*I* beslut, varigenom någon uteslutits ur samfundet, *må förordnas, att beslutet* genast skall gå i verkställighet.
8 §.	
Har *advokatsamfundets styrelse avslagit någons ansökan om inträde i samfundet eller uteslutit någon* därur, må han föra talan mot beslutet. *Mot styrelsens* beslut i fråga, som avses i *7 §*, må talan föras av justitiekanslern.	Har *inträde i advokatsamfundet vägrats någon eller har någon uteslutits* därur, må han föra talan mot beslutet. *Då det organ inom samfundet, som äger vidtaga åtgärd enligt 7 §, meddelat* beslut i fråga som *där* avses, må talan *mot beslutet* föras av justitiekanslern.

Talan skall — — — — — — — — — — — — — — högsta domstolen.

33 KAP.

24 §.

Underrätt förordne erforderligt antal stämningsmän att, då de därför anlitas, verkställa delgivning. För-	Underrätt förordne erforderligt antal stämningsmän att, då de därför anlitas, verkställa delgivning. För-

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
ordnande meddelas för *visst kalenderår eller del därav* och må, om skäl äro därtill, av rätten återkallas. Stämningsman skall, då han första gången förordnas, inför rätten avlägga ed, att han redligt och utan försumlighet skall uträtta de delgivningsärenden, som anförtros honom. Fjärdingsman vare utan särskilt förordnande stämningsman.	ordnande meddelas för *viss tid eller tills vidare* och må, om skäl äro därtill, av rätten återkallas. *Rätten skall årligen pröva förordnandets bestånd.* Stämningsman skall, då han första gången förordnas, inför rätten avlägga ed, att han redligt och utan försumlighet skall uträtta de delgivningsärenden, som anförtros honom. Fjärdingsman vare utan särskilt förordnande stämningsman.

Förteckning å — — — — — — — — — — — — — — — rättens kansli.

50 KAP.

4 §.

I vadeinlagan — — — — — — — — käranden yrkar.

Vill käranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i vadeinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden *eljest,* att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall *höras inför rätten* eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.	*Käranden skall i vadeinlagan uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* Skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden, att *förnyat förhör med* vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall *äga rum* eller *förnyad* syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Vadeinlagan skall — — — — — — — — — — — — — — hans ombud.

9 §.

Genmälet skall — — — — — — — — — — — — — — — — vill anföra.

Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i genmälet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmälet. Vill svaranden *eljest,* att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall *höras inför rätten* eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i genmälet jämte skälen därtill. I genmälet skall svaranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.	*Svaranden skall i genmälet uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* Skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmälet. Vill svaranden, att *förnyat förhör med* vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall *äga rum* eller *förnyad* syn å stället skall hållas, skall han angiva det i genmälet jämte skälen därtill. I genmälet skall svaranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Genmälet skall — — — — — — — — — — — — — — hans ombud.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*

51 KAP.

4 §.

I vadeinlagan — — — — — — — — — — — — — — — — — — käranden yrkar.

Vill käranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i vadeinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden *eljest,* att vittne eller sakkunnig skall *höras inför rätten* eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.	*Käranden skall i vadeinlagan uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* Skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden, att *förnyat förhör med* vittne eller sakkunnig skall *äga rum* eller *förnyad* syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Är den — — — — — — — — — — — — — — — — — — det angivas.

Vadeinlagan skall — — — — — — — — — — — — — — hans ombud.

9 §.

Genmälet skall — — — — — — — — — — — — — — — — vill anföra.

Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i genmälet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmälet. Vill svaranden *eljest,* att vittne eller sakkunnig skall *höras inför rätten* eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i genmälet jämte skälen därtill. I genmälet skall svaranden ock angiva, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.	*Svaranden skall i genmälet uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* Skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmälet. Vill svaranden, att *förnyat förhör med* vittne eller sakkunnig skall *äga rum* eller *förnyad* syn å stället skall hållas, skall han angiva det i genmälet jämte skälen därtill. I genmälet skall svaranden ock angiva, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Genmälet skall — — — — — — — — — — — — — — — — hans försvarare.

52 KAP.

3 §.

I besvärsinlagan — — — — — — — — — — — — — — klaganden yrkar.

Vill klaganden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i besvärsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan.	*Klaganden skall i besvärsinlagan uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* Skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan.

Besvärsinlagan skall — — — — — — — — — — — — — — hans ombud.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
8 §.	
Förklaringen skall — — — — — — — — — — — — — — — — vill anföra.	
Vill förklaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i förklaringen uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid förklaringen.	*Förklaranden skall i förklaringen uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* Skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid förklaringen.
Förklaringen skall — — — — — — — — — — — — — — hans försvarare.	

55 KAP.

4 §.	
I revisionsinlagan — — — — — — — — — — — — — — käranden yrkar.	
Anser käranden — — — — — — — — — — — — — — — — stöd därför.	
Vill käranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i revisionsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall käranden uppgiva anledningen *till att beviset ej tidigare förebragts.* Åberopar käranden skriftligt bevis skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid revisionsinlagan. I revisionsinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.	*Käranden skall i revisionsinlagan uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* I tvistemål skall käranden, *om beviset ej tidigare förebragts,* uppgiva anledningen *härtill.* Åberopar käranden skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid revisionsinlagan. I revisionsinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.
Är i — — — — — — — — — — — — — — — — — — det angivas.	
Revisionsinlagan skall — — — — — — — — — — — — — hans ombud.	
9 §.	
Genmälet skall — — — — — — — — — — — — — — — — vill anföra.	
Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i genmälet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall svaranden uppgiva anledningen *till att beviset ej tidigare förebragts.* Åberopar svaranden skriftligt bevis, skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmälet. I genmälet skall svaranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid	*Svaranden skall i genmälet uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* I tvistemål skall svaranden, *om beviset ej tidigare förebragts,* uppgiva anledningen *härtill.* Åberopar svaranden skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmälet. I genmälet skall svaranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
huvudförhandling i högsta domstolen.	personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.

Genmälet skall — — — — — — — — — — — — — — hans försvarare.

56 KAP.

4 §.

I besvärsinlagan — — — — — — — — — — — — — klaganden yrkar.
Anser klaganden — — — — — — — — — — — — — — — stöd därför.

Vill klaganden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i besvärsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan.	*Klaganden skall i besvärsinlagan uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* Skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan.

Besvärsinlagan skall — — — — — — — — — — — — — — hans ombud.

9 §.

Förklaringen skall — — — — — — — — — — — — — — — vill anföra.

Vill förklaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i förklaringen uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid förklaringen.	*Förklaranden skall i förklaringen uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.* Skriftligt bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid förklaringen.

Förklaringen skall — — — — — — — — — — — — — — hans försvarare.

14 §.

Vad i detta kapitel är stadgat äge motsvarande tillämpning i fråga om besvär *mot beslut av advokatsamfundets styrelse;* i dylikt mål gälle dock följande avvikelser:	Vad i detta kapitel är stadgat äge motsvarande tillämpning i fråga om besvär, *som avses i 8 kap. 8 §;* i dylikt mål gälle dock följande avvikelser:

1. Den som — — — — — — — — — — — — — — — — — ej tillämpning.
2. Om ej — — — — — — — — — — — — — — — — — — — högsta domstolen.

3. Tillfälle skall lämnas *styrelsen* att inkomma med skriftlig förklaring och att, då part höres muntligen, därvid yttra sig.	3. Tillfälle skall lämnas *det organ inom advokatsamfundet, som meddelat beslutet,* att inkomma med skriftlig förklaring och att, då part höres muntligen, därvid yttra sig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

Utan hinder av vad som stadgas i 4 kap. 8 § äger den som vid lagens ikraftträdandet är vald till nämndeman att även efter fyllda sjuttio år fullgöra uppdraget till valperiodens slut.

Föres talan mot dom eller beslut, som meddelats före lagens ikraftträdande, skall vad i äldre lag är stadgat om skyldighet för parterna att lämna bevisuppgift i den högre rätten fortfarande äga tillämpning.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 42 och 63 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472)

Härigenom förordnas, att 42 och 63 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
42 §.	
Beslut i disciplinmål varigenom disciplinstraff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts skall ofördröjligen skriftligen delgivas den mot vilken beslutet riktar sig. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga om han vill klaga över beslutet.	Beslut i disciplinmål varigenom disciplinstraff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts *jämte, där auditören avgivit yttrande och ej biträtt beslutet, besked härom* skall ofördröjligen skriftligen delgivas den mot vilken beslutet riktar sig. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga om han vill klaga över beslutet.
63 §.	
Om protokoll i ersättningsmål äger vad i 41 § stadgas motsvarande tillämpning. Beslut varigenom ersättningsskyldighet ålagts skall skriftligen delgivas den ersättningsskyldige. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga om han vill klaga över beslutet.	Om protokoll i ersättningsmål äger vad i 41 § stadgas motsvarande tillämpning. Beslut varigenom ersättningsskyldighet ålagts *jämte, där auditören ej biträtt beslutet, besked härom* skall skriftligen delgivas den ersättningsskyldige. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga om han vill klaga över beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1963.

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *vissa ändringar i rättegångsbalken m. m.* samt anför därvid följande.

På senare tid har olika frågor om ändringar i rättegångsbalken och närliggande författningar blivit aktuella. Utvecklingen mot femdagarsvecka har sålunda givit anledning att överse rättegångsbalkens regler om avbrott i huvudförhandling. Vidare har frågan om en övre åldersgräns för valbarhet till nämndeman i allmän underrätt upptagits till behandling i stadsdomstolsutredningens år 1961 avgivna betänkande och även motionsledes aktualiserats vid 1962 års riksdag. Därjämte har Sveriges advokatsamfund i framställning den 29 augusti 1962 väckt fråga om ändring av bl. a. rättegångsbalkens regler om advokater. I skrivelse den 15 januari 1962 har rådmannen W. von Schéele i Stockholm ifrågasatt viss ändring av rättegångsbalkens bestämmelser om förordnande av stämningsmän. Rättegångskommittén har i en den 6 juni 1961 dagtecknad promemoria — i anslutning till behandlingen av spörsmålet om protokollföring av utsagor — framlagt vissa förslag till ändring av rättegångsbalkens regler om bevisuppgift i fullföljdsinlaga till överrätt. Slutligen har riksdagens militieombudsman i skrivelse den 10 december 1960 väckt fråga om vissa ändringar i militära rättegångslagen.

Jag anhåller nu att få upptaga dessa frågor till behandling.

I. Avbrott i huvudförhandling m. m.

Inom justitiedepartementet har upprättats en den 20 oktober 1962 dagtecknad promemoria (stencilerad) med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 15 § rättegångsbalken. Över promemorian har efter remiss yttranden avgivits av riksåklagarämbetet, Göta hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, hovrätten för Övre Norrland, Stockholms rådhusrätt, rådhusrätten i Malmö, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges landsfogdar, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, För-

eningen Sveriges landsfiskaler och Sveriges advokatsamfund. Riksåklagarämbetet har överlämnat yttranden från statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Gällande bestämmelser m. m.

I 1 kap. 15 § första stycket rättegångsbalken stadgas att underrätt ej må utan synnerliga skäl till huvudförhandling på samma dag utsätta flera mål, än att de kan beräknas bli slutförda under en tid av sex timmar. Hinner ej alla sålunda utsatta mål behandlas under dagen eller kräver ett måls handläggning mera än en dag, skall sammanträdet pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. Kan handläggningen av visst mål beräknas taga i anspråk mera än två dagar, må, om det kan ske utan olägenhet, *avbrott* i handläggningen, så länge sammanträdet pågår, äga rum under högst två söckendagar i veckan eller, om särskilda skäl föranleder därtill, högst tre söckendagar i veckan.

Reglerna i 1 kap. 15 § första stycket blir genom hänvisningar i 50 kap. 15 §, 51 kap. 15 § och 55 kap. 15 § tillämpliga även på förfarandet i hovrätt och högsta domstolen.

Närmare stadganden om huvudförhandling i underrätt har givits i 43 kap. såvitt avser tvistemål och i 46 kap. beträffande mål, vari allmänt åtal föres. Rörande övriga brottmål ges bestämmelser i 47 kap., väsentligen genom hänvisningar till 46 kap. Enligt 43 kap. 11 § och 46 kap. 11 § (jfr 47 kap. 24 §) skall huvudförhandling i såväl tvistemål som brottmål, utan annat avbrott än som må föranledas av bestämmelserna i 1 kap. 15 § första stycket, såvitt möjligt fortgå i ett sammanhang till dess målet är färdigt till avgörande. Påbörjad huvudförhandling får uppskjutas — d. v. s. *uppskov* får meddelas — endast under vissa i första styckena av 43 kap. 11 § och av 46 kap. 11 § särskilt angivna förutsättningar. Om huvudförhandlingen uppskjutes, skall den återupptagas så snart det lämpligen kan ske. Har uppskov meddelats, kan den vidare handläggningen bli antingen en fortsatt huvudförhandling eller en ny huvudförhandling. Härom stadgas närmare i andra styckena av sistnämnda båda paragrafer. Skillnaden mellan fortsatt och ny huvudförhandling framgår av 43 kap. 13 § och 46 kap. 13 §.

Bestämmelserna i 43 kap. 11 § och 46 kap. 11 § är, såvitt här är i fråga, tillämpliga jämväl på huvudförhandling i hovrätt och högsta domstolen (se 50 kap. 15 §, 51 kap. 15 § och 55 kap. 15 §).

I departementspromemorian lämnas en redogörelse för tidigare reformkrav rörande reglerna om avbrott i huvudförhandling. Av denna redogörelse må här endast återges följande. Vid 1962 års vårriksdag framlades en proposition (nr 63), vari lördagarna under april och maj föreslogs bli — i likhet med lördagarna under juni, juli, augusti och september — jämställda med s. k. bankfridagar. Därefter väcktes vid samma riksdag två likalydande motioner (I: 562 och II: 676) med hemställan att riksdagen med an-

ledning av propositionen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att riksdagen snarast måtte föreläggas förslag till sådan ändring av 1 kap. 15 § att huvudförhandling vid allmän underrätt icke behövde hållas på lördag. I motionerna framhölls bl. a. angelägenheten av att bestämmelserna i 1 kap. 15 § anpassades till lagstiftningen om sommarlördagars likställande med bankfridagar. Vidare anfördes:

Om det icke anses lämpligt, att ordet »helgfria» gives sådan innebörd, att de s. k. bankfridagarna undantagas, kan frågan såsom i propositionen antytts lösas genom att möjligheten till avbrott i huvudförhandling utsträckes till alla huvudförhandlingar, som sträcka sig över mer än en dag. För en sådan lösning tala även andra skäl av praktisk art. Särskilt då en huvudförhandling oförutsett förlänges kan det många gånger vara svårt att samla alla medverkande till just nästa dag, och även lokalsvårigheter kunna förekomma. En något större rörelsefrihet för domstolarna är därför önskvärd.

Första lagutskottet förklarade i utlåtande nr 16 att utskottet anslöt sig till uppfattningen, att olika skäl talade för en ändring av reglerna i 1 kap. 15 § i överensstämmelse med motionernas syfte. Problemet kunde enligt utskottet dock kräva viss utredning. Någon ändring borde därför icke genomföras i det då förevarande sammanhanget. Utskottet hänvisade också till att frågan var under behandling i justitiedepartementet. På grund härav ansåg utskottet något initiativ i frågan icke böra tagas från riksdagens sida. Utskottet hemställde således att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande (Rskr nr 111).

Det skall tilläggas att efter lagstiftning, som trätt i kraft den 1 april 1962, lördagarna under månaderna april—september är likställda med bankfridagar (SFS 1962: 53—56).

Departementspromemorian

I promemorian anföres att — såsom framgår av 1 kap. 15 §, jämfört med 50 kap. 15 §, 51 kap. 15 § och 55 kap. 15 § rättegångsbalken — domstol icke får utan synnerliga skäl till huvudförhandling på en och samma dag utsätta flera mål än att de kan beräknas bli slutförda under en tid av sex timmar. Svårigheterna att i förväg beräkna den erforderliga handläggningstiden gör emellertid, att det ibland inträffar, att något eller några av de till viss dag utsatta målen *icke ens hinner påbörjas* under dagens lopp. I sådant fall följer av 1 kap. 15 §, att det eller de överblivna målen skall handläggas nästa helgfria dag. Nämnda lagrum föreskriver nämligen, att om icke alla till viss dag utsatta mål hinner behandlas under dagen, sammanträdet skall pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. I den situation, varom nu är fråga, kan det enligt promemorian icke gärna vara av hänsyn till önskemålet om koncentration i rättegången påkallat, att det eller de överblivna målen skall handläggas redan påföljande vardag, eftersom huvudförhandlingen

ju icke ens blivit påbörjad å den utsatta dagen. Detta utesluter icke, att det av andra skäl emellanåt kan vara lämpligt att påbörja huvudförhandlingen nästa helgfria dag. Så är vanligtvis fallet, om parter, ombud, vittnen eller andra i processen medverkande kommit tillstädes från avlägsna orter. Å andra sidan kan det stundom vara direkt olämpligt eller t. o. m. omöjligt att påbörja huvudförhandlingen i överblivet mål nästa helgfria söckendag. Parternas ombud är t. ex. den dagen engagerade på annat håll, domstolens sammanträdeslokal är upptagen för andra förhandlingar o. s. v. Då omständigheterna i nu behandlade fall alltså kan variera avsevärt och behov därför föreligger av olika handlingsalternativ, förefaller det mindre ändamålsenligt att, såsom skett i 1 kap. 15 §, binda domstolen vid visst förfaringssätt. Enligt promemorian synes man i stället med fördel kunna överlämna åt domstolen att med ledning av förhållandena i det särskilda fallet avgöra, om huvudförhandlingen i mål, som icke hunnit påbörjas å utsatt dag, lämpligen skall hållas nästföljande vardag eller inställas och utsättas till senare dag.

Vidare framhålles i promemorian att det även kan förekomma, att huvudförhandlingen i visst mål *väl hinner påbörjas men icke slutföras å den dag, till vilken målet utsatts.* Att huvudförhandlingen icke hinner avslutas samma dag som den påbörjats, kan bero på att målet är så vidlyftigt, att det kräver mera än en dag att handlägga, eller att det på grund av oförutsedda omständigheter eller av andra skäl påbörjats för sent för att kunna slutföras å den utsatta dagen. I 1 kap. 15 § upptages den huvudregeln, att om ett måls handläggning kräver mera än en dag eller alla å en och samma dag utsatta mål icke hinner behandlas under dagen, sammanträdet skall pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. Regeln torde, ehuru detta icke framgår med full tydlighet, även omfatta det fall att huvudförhandlingen i mål, vars handläggning i och för sig icke kräver en hel dag, kommit att påbörjas för sent för att kunna slutföras samma dag. Bestämmelsen, som gäller i alla instanser, är, såvitt angår de fall, om vilka nu är fråga, förestavad av önskemålet om koncentration i rättegången. För mål, vars handläggning kan beräknas taga mera än två dagar i anspråk, är regeln icke ovillkorlig. Om det kan ske utan olägenhet, får nämligen i sådant mål avbrott i handläggningen, så länge sammanträdet pågår, äga rum under högst två söckendagar i veckan eller, om särskilda skäl föranleder därtill, högst tre söckendagar i veckan. För mål, som kräver två dagar eller kortare tid att handlägga, är däremot regeln undantagslös. Det kan ur skilda synpunkter övervägas att härvidlag modifiera regeln. Härom anföres i promemorian:

Inom arbetslivet har utvecklingen nått därhän, att lördagarna under sommarhalvåret i stor utsträckning är tjänstefria och alltså reserverade för fritidsändamål. Detta gäller såväl den privata som den offentliga sektorn av arbetsmarknaden. Denna utveckling har beaktats i lagstiftningen, i det att lördagar under april—september genom nyligen företagna lagändringar blivit likställda med bankfridagar. Den i 1 kap. 15 § lagfästa principen, att huvudförhandling, som icke hinner avslutas samma dag som den påbörjats, skall fortgå under erforderligt antal helgfria dagar i följd, medför, på det område där den har undantagslös giltighet, att en huvudförhandling ibland

oundvikligen måste fortgå jämväl å lördag, även om man i det konkreta fallet skulle kunna utan olägenhet göra uppehåll i handläggningen nämnda dag. En sådan ordning står icke alldeles väl samman med den utveckling mot lediga lördagar, som ägt rum i samhället och till vilken lagstiftningen i vissa hänseenden redan anpassats. Även om det ovillkorliga tvånget att i vissa lägen fortsätta huvudförhandling å lördag icke i praktiken medfört alltför kännbara olägenheter, eftersom domstolarna vanligtvis kunnat förlägga huvudförhandlingarna så, att sommarlördag icke behövt tagas i anspråk, är det likväl önskvärt att bringa stadgandet i 1 kap. 15 § i bättre samklang med nu rådande samhällsförhållanden.

Fråga är emellertid, om uppmjukningen av stadgandet bör taga sikte enbart på lördagarna under sommarhalvåret. Vissa skäl talar för en jämkning av något mera generell natur. Inom somliga delar av arbetsmarknaden har arbetstiden redan nu förlagts så, att lördagarna under hela året blivit tjänstefria. Den påbörjade utvecklingen mot fem dagars arbetsvecka kan väntas fortsätta. Lördagen är för övrigt även bortsett från den berörda arbetstidsförläggningen icke lika lämpad för sammanträde för huvudförhandling som veckans övriga vardagar. — — — Vid en förestående jämkning av 1 kap. 15 § synes hänsyn jämväl böra tagas till nu angivna förhållanden.

Jämkningen kan dock icke lämpligen göras på det sättet, att lördag skulle i handläggningshänseende bli att likställa med helgdag. Om avbrott i huvudförhandlingen skulle vara förenat med olägenhet, bör handläggningen nämligen fortsätta jämväl å lördag. Även andra skäl pekar för övrigt hän mot en jämkning i annan form. När det inträffar, att huvudförhandling icke hinner slutföras samma dag som den påbörjats, är situationen ej sällan den, att huvudförhandlingen tagit längre tid i anspråk än man från början haft anledning räkna med. Man har t. ex. utgått ifrån att huvudförhandlingen skulle kunna slutföras på en dag, men detta visar sig på grund av oförutsedda eller svårberäkneliga omständigheter icke vara möjligt. I sådana situationer innebär det långtifrån alltid en lämplig ordning att vara nödsakad fortsätta huvudförhandlingen påföljande söckendag, vare sig denna är en lördag eller annan veckodag. Svårigheterna för domstolens ledamöter, parter, ombud och vittnen att medverka just påföljande dag kan stundom vara betydande, kanske rentav oöverkomliga. Domstolens sammanträdeslokal kan efterföljande dag vara upptagen för andra förhandlingar o. s. v. Även denna synpunkt är förtjänt av beaktande vid en förestående jämkning av 1 kap. 15 §.

I promemorian understrykes att en ändring av nämnda lagrum uppenbarligen måste ske så, att fördelarna med koncentration i rättegången i allt väsentligt bevaras. Grundregeln bör därför alltjämt vara, att huvudförhandling, som icke hinner slutföras samma dag som den påbörjats, skall fortgå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. Undantagsregeln om avbrott i huvudförhandling synes däremot böra jämkas så, att den kommer att avse samtliga fall, då huvudförhandling icke hinner slutföras samma dag som den påbörjats. I alla sådana fall bör alltså, om det kan ske utan olägenhet, avbrott i handläggningen, så länge sammanträdet pågår, kunna äga rum under högst två söckendagar i veckan eller, om särskilda skäl föranleder därtill, högst tre söckendagar i veckan. Det lärer i allmänhet vara förenat med olägenhet att göra avbrott i huvudförhandling, om t. ex. parter, ombud, vittnen eller andra i processen medverkande kommit tillstädes från avlägsna orter eller målet rör häktad eller eljest är av brådskande natur. I dylika fall

bör huvudförhandlingen därför normalt fortgå under erforderligt antal helgfria dagar i följd, även för det fall att lördag skulle behöva tagas i anspråk som handläggningsdag.

Slutligen framhålles i promemorian att den förordade lagändringen om möjligt bör träda i kraft redan den 1 april 1963. Om detta icke skulle hinna ske utan ikraftträdandet måste anstå någon kortare tid, lärer dock de praktiska olägenheterna härav enligt promemorian icke bli alltför stora.

Yttrandena

Samtliga remissinstanser har i princip tillstyrkt det framlagda förslaget till ändring av 1 kap. 15 § rättegångsbalken.

Beträffande förslaget i vad det avser mål, som icke ens hunnit påbörjas å utsatt dag, framhåller *rådhusrätten i Malmö* att det icke torde finnas någon anledning att behålla regeln, att sammanträdet i dylikt fall skall fortgå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. *Hovrätten för Övre Norrland* anser det vara välbetänkt, att det lämnas åt domstolen att avgöra, om huvudförhandlingen i överblivet mål skall hållas nästföljande vardag eller inställas och utsättas till en senare dag. Enligt *Föreningen Sveriges häradshövdingar* kan, såsom påpekas i promemorian, den nuvarande regeln medföra ett flertal svårigheter i oförutsedda situationer. Någon invändning mot förslaget i denna del synes föreningen icke kunna göras från vare sig principiell eller praktisk synpunkt. *Föreningen Sveriges landsfiskaler* yttrar att det utan tvekan många gånger är föga ändamålsenligt, att domstolen, såsom för närvarande är fallet, skall vara bunden vid att redan närmast följande helgfria dag upptaga överblivna mål till handläggning. Några allmänt gällande motiv för den nuvarande ordningen föreligger knappast, och det är enligt föreningens åsikt fördelaktigast att överlåta åt domstolen att avgöra, när i sådana fall ett mål skall förekomma vid huvudförhandling.

Vad angår det fallet att huvudförhandling väl hinner påbörjas men icke slutföras på den dag, till vilken målet utsatts, anför *häradshövdingeföreningen* att förslaget härvidlag synes väl avvägt. Det torde enligt föreningen icke behöva befaras, att domstolarna kommer att missbruka den ökade friheten vid bestämmande av tid för fortsättning av en påbörjad huvudförhandling. Sedan nya rättegångsbalken nu gällt i närmare femton år, torde domstolarna vara väl medvetna om värdet av koncentration i rättegången och göra avsteg från huvudregeln om fortsättande av förhandlingen nästa helgfria dag endast då goda skäl därtill föreligger. Med hänsyn till motiven för lagändringen måste man dock räkna med att domstolarna efter ändringens genomförande som regel icke kommer att fortsätta en påbörjad huvudförhandling på en lördag under sommarhalvåret. *Landsfiskalsföreningen* framhåller att, även om frågan angående jämkning av 1 kap. 15 § främst aktualiserats av att sommarlördagarna numera i betydande utsträckning är tjänstefria, föreningen delar uppfattningen att en uppmjukning av de nuvarande reglerna bör göras mera allmängiltig än vad som kan vara påkallat med tanke på

nämnda lördagar. Det är enligt föreningen uppenbart, att det — även i de fall då den söckendag, som följer närmast efter den för huvudförhandling fastställda dagen, är annan veckodag än lördag — kan vara olägligt eller omöjligt att redan dagen efter den påbörjade huvudförhandlingen fortsätta målets handläggning. Likaledes är uppenbart, att svårigheterna att anpassa ett måls fortsatta handläggning efter olika inverkande omständigheter icke är begränsade till mål, som kan beräknas pågå mer än två dagar, utan att sådana svårigheter kan tänkas uppstå så snart en huvudförhandling tager mer än en dag i anspråk. Även om sålunda ökade möjligheter bör skapas att göra avbrott i pågående sammanträde, anser föreningen den fortsatta handläggningen av påbörjade mål i första hand böra fortgå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. Den föreslagna utformningen av reglerna för fortsatt handläggning av viss dag påbörjade men icke slutförda mål förefaller erbjuda tillräckliga möjligheter till lösning av de anpassningsproblem, som kan tänkas förekomma, utan att kravet på koncentration i rättsförfarandet eftersättes.

Rådhusrätten i Malmö finner förslaget om utvidgning av rätten att göra avbrott i en påbörjad huvudförhandling fylla ett länge känt behov och hälsar det med tillfredsställelse. Så länge den pågående utvecklingen mot fem dagars arbetsvecka icke lägger oöverstigliga svårigheter i vägen, bör möjligheten att hålla huvudförhandling på lördag enligt rådhusrätten lämnas öppen. Under nu rådande förhållanden biträder därför rådhusrätten ståndpunkten, att lördag icke bör i handläggningsavseende likställas med helgdag. Rådhusrätten förutser emellertid, att denna fråga kan behöva upptagas till förnyad prövning inom en icke avlägsen framtid. Enligt *hovrätten för Västra Sverige* synes förslaget vara väl motiverat av den under senare år införda ordningen inom domstolsväsendet med i princip arbetsfria lördagar under sommarhalvåret samt av den inom arbetslivet i allmänhet pågående utvecklingen mot femdagarsvecka. En fördel är enligt hovrättens mening, att bestämmelsen ej utformats som en tvingande föreskrift utan lämnar domstolarna möjlighet att i det enskilda fallet pröva, om lördagen bör användas som förhandlingsdag eller ej. Hovrätten ifrågasätter, om ej också i mål rörande häktad hänsynen till nämnd, åklagare, försvarare och vittnen ävensom till domstolens arbete i ej obetydlig utsträckning bör kunna motivera avbrott över lördagen. Vidare yttrar hovrätten:

Av lagtexten i förslaget framgår, att ändringen har större räckvidd än som motiveras enbart av utvecklingen mot fria lördagar. Av särskild betydelse, åtminstone formellt sett, blir utvidgningen i mål, där huvudförhandlingen pågår i två dagar, eftersom dessa mål i fråga om möjligheten till avbrott blir jämställda med mål med huvudförhandling under tre eller flera dagar. Denna utvidgning är uppenbarligen i vissa fall, såsom också framgår av promemorian, av praktiskt värde. Någon risk för att den kommer att utnyttjas i onödigt stor utsträckning torde ej föreligga, bland annat därför att det i regel måste vara en fördel för alla i processen deltagande, att huvudförhandlingen i mål av denna begränsade storlek pågår utan avbrott.

I ett par yttranden ifrågasättes mera vittgående ändringar av 1 kap. 15 § än som förordats i promemorian. Sålunda menar *rådhusrätten i Malmö*, att kravet på särskilda skäl för möjligheten att göra avbrott i handläggningen under tre vardagar i veckan synes kunna utgå. För *statsåklagaren i Stockholm* förefaller lokutionen »så länge sammanträdet pågår» tämligen överflödig och kanske även obegriplig vad beträffar domstolarna i de största städerna, där det på varje avdelning hålles sammanträden så gott som kontinuerligt. Nämnde statsåklagare anser f. ö. att lagrummet synes vara i behov av en fullständig omredigering. Behovet av omredigering föranledes främst av det förhållandet, att åklagar- och domstolspersonal åtnjuter i förhandlingsväg fastställd ledighet under viss tid av året jämväl på lördagar. Detta förhållande torde enligt statsåklagaren äga sin betydelse vid beräknandet av tiden såväl för avbrott i handläggningen som ock för uppskov med densamma.

Stockholms rådhusrätt anmärker att bestämmelserna om avbrott och uppskov är ganska svårtillgängliga och att det skulle innebära en fördel, om de sammanfördes till en och samma paragraf, nämligen 43 kap. 11 § (jfr 46 kap. 11 §) rättegångsbalken. Liknande synpunkt anföres av *statsåklagaren i Stockholm*.

Departementschefen

Om ej alla till viss huvudförhandlingsdag utsatta mål hinner behandlas under dagen, skall enligt 1 kap. 15 § rättegångsbalken sammanträdet pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. I ovanligt tidskrävande mål finnes dock möjlighet att göra undantag härifrån. Då handläggningen av ett mål kan beräknas taga mera än två dagar i anspråk, får nämligen jämlikt samma lagrum avbrott i huvudförhandlingen äga rum, såframt det kan ske utan olägenhet. Avbrott får emellertid i regel icke ske med mera än två söckendagar i veckan. Om särskilda skäl föranleder därtill, kan dock avbrott i tre söckendagar per vecka ifrågakomma.

Under dessa regler faller till en början den situationen, att något eller några av de till viss dag utsatta målen icke ens hinner påbörjas under dagen. I denna situation, där fråga ej är om att sörja för behovet av koncentration i rättegången, bör det till vinnande av en smidigare ordning än den nuvarande överlåtas åt domstolen att med beaktande av omständigheterna i det föreliggande fallet bestämma, om huvudförhandlingen, såsom för närvarande är stadgat, skall påbörjas nästföljande söckendag eller om den skall inställas och utsättas till senare dag. Det förslag härom, som framlagts i promemorian och gillats av samtliga remissorgan, kan jag alltså biträda.

Under 1 kap. 15 § rättegångsbalken faller också den situationen, att huvudförhandlingen väl hunnit påbörjas men icke slutföras den dag, till vilken målet utsatts. Vid regleringen av denna situation kräver intresset av koncentration i rättegången beaktande. För att i önskvärd utsträckning tillgodose detta intresse bör framgent liksom hittills huvudregeln vara, att förhand-

lingen skall pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. I överensstämmelse med vad som föreslagits i promemorian och tillstyrkts av remissorganen bör emellertid den möjlighet att göra kortare avbrott, som nu finnes i de särskilt tidskrävande målen, stå till buds jämväl i andra mål, där huvudförhandlingen icke hinner slutföras samma dag som den påbörjats. En sådan jämkning av nuvarande ordning förefaller nämligen önskvärd med hänsyn till den utveckling mot fria lördagar, som ägt rum och fortfarande äger rum i samhället. Den förordade jämkningen gör det dessutom möjligt att undvika en del praktiska olägenheter, som en alltför stel tidsreglering lätt skapar på förevarande område. Det torde icke behöva befaras, att denna utvidgning av avbrottsregelns tillämplighetsområde skall leda till missbruk. Fördelarna med en koncentrerad rättegång är numera så allmänt erkända, att avbrott i huvudförhandlingen med all sannolikhet icke kommer att göras i onödan.

Den i några remissvar berörda frågan om den systematiska behandlingen av avbrotts- och uppskovsreglerna var föremål för övervägande så sent som vid 1956 års ändringar av dessa regler. Jag är icke beredd att nu taga upp frågan till förnyad prövning.

Den här förordade lagändringen torde böra träda i kraft den 1 juli 1963.

II. Valbarhet till nämndeman

I ett den 12 januari 1961 avgivet betänkande angående underrätterna (SOU 1961: 6) har stadsdomstolsutredningen behandlat åtskilliga frågor av skilda slag. Utredningen har jämte annat föreslagit ändrade bestämmelser om valbarhet till nämndeman. Yttranden över betänkandet i den del, som omfattar bl. a. nämnda förslag, har efter remiss avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, alla hovrätter, lagberedningen, samtliga rådhusrätter och magistrater (för rådhusrätt och magistrat samfällt användes i det följande endast benämningen rådhusrätt), kammarkollegiet, statskontoret, riksrevisionsverket, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, förste stadsfogdarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping, besvärssakkunniga, 1951 års rättegångskommitté, utredningen om hovrätternas domförhet, 1955 års stadsutredning, uppbördsorganisationskommittén, 1957 års polisutredning, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges polismästare, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Föreningen Sveriges stadsfogdar, Föreningen Sveriges kommunalborgmästare, Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister, Svenska exekutionsmännens riksförbund, Sveriges juristförbund, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, Stockholms stads handels- och sjöfartsnämnd, dispaschörerna i Stockholm och Göteborg samt Stockholms nämndemannaförening. Riksåklagarämbetet har bifogat yttranden från statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Överståt-

hållarämbetet och länsstyrelserna har överlämnat yttranden bl. a. från ett stort antal kommunala nämnder och beslutande organ. Tillfälle att yttra sig har beretts Föreningen Sveriges landsfogdar, handelskammaren i Göteborg och Stockholms borgerskap, vilka emellertid ej inkommit med yttranden.

Gällande bestämmelser m. m.

I 4 kap. 5—10 §§ rättegångsbalken ges föreskrifter om val av nämndemän vid de allmänna underrätterna m. m. Enligt *5 §* skall rätten, om till ett tingslag hör mer än en kommun, fördela antalet nämndemän mellan kommunerna i förhållande till deras folkmängd; varje kommun skall dock utse minst en nämndeman. Val förrättas av kommunens fullmäktige. Villkoren för valbarhet till nämndeman upptages i *6 §*. Valbar är man eller kvinna, som inom kommunen äger rösträtt vid val av fullmäktige och där har sitt hemvist samt fyllt 25 år. Den som är i konkurstillstånd eller omhändertagen av allmänna fattigvården för varaktig försörjning är dock icke valbar. Dessutom gäller att den som tillhör vissa yrkesgrupper med anknytning till domstolsväsendet — lagfaren domare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som eljest har till yrke att föra andras talan inför rätta — icke är behörig att vara nämndeman. Annan än den, som fyllt 60 år eller eljest uppger giltigt hinder, får ej vägra att mottaga nämndemansuppdrag. Den som avgått ur nämnden är ej skyldig att åter inträda förrän efter sex år. Enligt *7 §* skall klagan över nämndemansval föras hos rätten. I *8 §* stadgas att nämndeman väljes för sex år. Han äger dock avgå efter två år. Visar nämndeman giltigt hinder, kan rätten även tidigare entlediga honom. Nämndeman, som fyllt 60 år, äger också avgå ur nämnden. Upphör nämndeman att vara valbar, är uppdraget förfallet. Någon skyldighet för nämndeman att avgå vid viss ålder har icke föreskrivits. Jämlikt *9 §* är nämndeman, som entledigats eller eljest avgått men alltjämt är valbar, skyldig att fortfarande fullgöra uppdraget, till dess rätten underrättats om att annan blivit vald, samt att även därefter tjänstgöra vid fortsatt behandling av mål, i vars handläggning han förut deltagit. Slutligen föreskrives i *10 §* att, om nämndeman är av jäv hindrad att tjänstgöra eller om han uteblir från rättens sammanträde och annan nämndeman icke kan infinna sig utan tidsutdräkt, till tjänstgöring i nämnden kan kallas någon som är valbar till nämndeman för domkretsen.

Beträffande vattenrättsnämndemän och ägodelningsnämndemän gäller särskilda valbestämmelser. Enligt 11 kap. 2 § vattenlagen må vattenrättsnämndeman ej ha uppnått 65 års ålder. I övrigt skall om valbarhet till vattenrättsnämndeman vad som stadgats om nämndeman vid häradsrätt äga motsvarande tillämpning. Den som uppnått 65 års ålder må utan hinder därav tjänstgöra i mål, varmed han förut tagit befattning som vattenrättsnämndeman. I 4 § av samma kapitel stadgas bl. a. att vattenrättsnämndeman utses för sex år. Har vattenrättsnämndeman upphört att vara valbar, skall nytt val äga rum. Liknande bestämmelser gäller i fråga om ägodelningsnämndemän (se 21 kap. 2, 3 och 5 §§ i jorddelningslagen).

Med anledning av hänvisningen i 4 kap. 6 § rättegångsbalken till reglerna om rösträtt vid val av fullmäktige inom kommunen må nämnas, att dessa regler är upptagna i 6 § 1953 års kommunallag och 6 § 1957 års kommunallag för Stockholm. Dylik rösträtt tillkommer envar inom kommunen mantalsskriven svensk medborgare, som senast under nästföregående kalenderår uppnått 21 års ålder och ej är omyndig.

Av intresse i förevarande sammanhang är även bestämmelserna om valbarhet och behörighet till riksdagsman (§§ 9, 19 och 26 riksdagsordningen) samt om valbarhet till fullmäktige för kommun (7 § kommunallagen och 7 § kommunallagen för Stockholm). Någon övre åldersgräns för valbarhet till sådana uppdrag finnes icke föreskriven. Ej heller gäller här som diskvalifikationsgrund, att vederbörande är omhändertagen av allmänna fattigvården för varaktig försörjning. Konkurstillstånd utgör däremot diskvalifikationsgrund även beträffande dessa uppdrag.

I fråga om den historiska bakgrunden till 4 kap. 6 § rättegångsbalken må nämnas, att detta lagrum vid balkens utfärdande år 1942 hade en annan lydelse än den nuvarande. Som allmän förutsättning för valbarhet till nämndeman uppställdes i den ursprungliga lydelsen, att vederbörande ägde rösträtt på kommunalstämma eller vid val av stadsfullmäktige. Vid tiden för stadgandets tillkomst innebar detta bl. a. att från valbarhet uteslöts den, som var försatt i konkurs eller omhändertagen av allmänna fattigvården för varaktig försörjning. I remiss till lagrådet år 1947 (prop. nr 188) anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, att sagda regel, som då gällde även för andra kommunala förtroendeuppdrag, tydligen alltjämt borde bibehållas. Emellertid hade genom lagändring den 1 juni 1945 konkurs- och fattigvårdsstrecken upphävts såsom diskvalifikationsgrunder för kommunal rösträtt. Det var enligt departementschefen därför ej längre tillräckligt att på förevarande punkt hänvisa till rösträttsreglerna, utan uttrycklig föreskrift måste meddelas om att behörighet att vara nämndeman ej tillkom den, som var i konkurstillstånd eller omhändertagen av allmänna fattigvården för varaktig försörjning. Departementschefen föreslog en ändring av paragrafen i överensstämmelse härmed. Förslaget antogs sedermera av 1947 års riksdag.

Det må i anslutning till nyssnämnda departementschefsuttalande framhållas, att såsom villkor för att inneha uppdrag som kommunalfullmäktig eller stadsfullmäktig tidigare gällde, att vederbörande icke var omhändertagen av allmänna fattigvården för varaktig försörjning. Detta villkor avskaffades emellertid samtidigt med genomförandet av kommunallagen år 1953.

Stadsdomstolsutredningen

Utredningen fastslår inledningsvis att nuvarande bestämmelser om valbarhet till nämndeman vid allmän underrätt icke föreskriver någon övre åldersgräns för valbarhet. Det framhålles att detta överensstämmer med vad som i allmänhet torde gälla för utövande av allmänt förtroendeuppdrag, t. ex. såsom riksdagsman eller kommunalfullmäktig.

Enligt utredningens mening är det icke helt tillfredsställande, att nämndeman i underrätt skall fullgöra domarsysslor ännu vid en ålder, som avsevärt överstiger den då lagfaren domare är skyldig att lämna sin tjänst. Visserligen föreligger i förhållande till ämbetsdomaren den skillnaden, att nämndeman väljes för endast begränsad tid och att valkorporationen således har tillfälle att ompröva hans lämplighet för uppdraget. Vid högre ålder kan emellertid, yttrar utredningen, sådana åldersförändringar snabbt inträda, som medför oförmögenhet att tjänstgöra i rätten. Den ovillkorliga rätt nämndeman har att efter fyllda 60 år avgå ur nämnden kan enligt utredningens mening icke anses innefatta tillräcklig garanti för att en nämndeman icke sitter kvar även sedan han upphört att vara lämplig för sitt uppdrag. En viss åldersgräns för valbarhet till nämndeman anser utredningen därför böra stadgas. Utredningen erinrar om att varken vattenrättsnämndeman eller ägodelningsnämndeman är valbar efter fyllda 65 år. Även om detta valbarhetsvillkor måste ses mot bakgrunden av vattendomstolarnas och ägodelningsrätternas särskilda arbetsförhållanden, är sålunda principen om en viss övre åldersgräns för valda lekmannadomare godtagen av lagstiftningen.

Enligt vad utredningen har inhämtat om åldersfördelningen bland underrätternas nämndemän den 1 januari 1958 var omkring nio procent över 70 år och ungefär tjugofyra procent över 65 år. Om en övre åldersgräns införes, kommer detta enligt utredningen att innebära ett ökat ianspråktagande av yngre åldersgrupper. För att icke alltför mycket rubba den bestående ordningen och försvåra rekryteringen av nämndemän torde åldersgränsen enligt utredningens åsikt ej böra sättas lägre än vid 70 år.

Utredningen föreslår alltså att till bestämmelserna i 4 kap. 6 § rättegångsbalken om valbarhet för nämndeman skall fogas ett stadgande, att den ej är valbar som uppnått en ålder av 70 år. Av 4 kap. 8 § följer att nämndemansuppdrag förfaller, då nämndemannen uppnår denna ålder. Liksom för vattenrättsnämndeman och ägodelningsnämndeman bör enligt utredningen dock gälla att nämndeman, som uppnår den övre åldersgränsen för valbarhet, må utan hinder därav tjänstgöra i mål varmed han förut som nämndeman tagit befattning.

I samband med ändring av 4 kap. 6 § bör enligt utredningens mening ur paragrafen uteslutas stadgandet, att den ej är valbar som av allmänna fattigvården är omhändertagen för varaktig försörjning. Det anses icke stå i överensstämmelse med nutida uppfattning, att den som uppbär socialhjälp i någon form skall av den anledningen vara utesluten från allmänna uppdrag. Varken i fråga om riksdagsman eller kommunalfullmäktig är en sådan kvalifikationsgrund föreskriven, framhåller utredningen. Det föreslås därför att 4 kap. 6 § ändras även i detta hänseende.

Utredningen finner det vara påkallat med en övergångsbestämmelse av innehåll att den, som vid lagändringens ikraftträdande valts till nämndeman, bör äga fullgöra uppdraget till valperiodens slut, även om han under tiden fyller 70 år.

Yttrandena

Utredningens förslag om införande av en övre åldersgräns på 70 år för valbarhet till nämndeman har vunnit anslutning hos flertalet av de remissinstanser som behandlat denna fråga. Oreserverat tillstyrkande uttalanden föreligger från *tre ledamöter av Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, 15 rådhusrätter, 2 länsstyrelser, 1951 års rättegångskommitté (majoriteten), Föreningarna Sveriges stadsdomare* och *Sveriges landsfiskaler, Sveriges juristförbund, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, statsåklagaren i Göteborg* ävensom *åtskilliga kommunala organ och sammanslutningar.* I regel innehåller dessa yttranden icke några närmare synpunkter på frågan. *Stadsfullmäktige i Motala* framhåller dock att man på många håll, utan att regler härom funnits, vid val av nämndeman tillämpat en högsta ålder av 70 år, varför den nu föreslagna regeln om att den icke är valbar, som fyllt 70 år, endast är en kodifiering av tillämpad praxis. I yttrande från *Stockholms stads rätts- och polisdirektion* upplyses, att för Stockholms vidkommande blott ett par nämndemän skulle ha förlorat sin behörighet genom en regel om att uppdraget förfaller, då nämndemannen uppnår 70 års ålder.

Somliga remissinstanser godtager i princip förslaget om den övre åldersgränsen för valbarhet men anser, till skillnad från utredningen, att nämndemansuppdraget icke bör förfalla i och med att nämndemannen fyllt 70 år utan att denne bör få sitta kvar hela sin valperiod ut. Denna ståndpunkt intages av *Svea hovrätt (majoriteten),* som framhåller svårigheten att finna erforderligt antal nämndemän inom lägre åldersgrupper. Införes en övre gräns för valbarhet, bör med hänsyn till den av hovrätten förordade rätten för nämndeman att sitta kvar efter fyllda 70 år erforderlig ändring vidtagas i 4 kap. 8 § rättegångsbalken. Till nu angivna kategori av remissorgan hör även *hovrätten för Övre Norrland, Föreningen Sveriges häradshövdingar, tingshusstyrelsen i Södertörns domsaga, kommunalfullmäktige i Vinbergs kommun* och *Skaraborgs länsavdelning av Svenska landskommunernas förbund.* Jämväl *hovrätten för Västra Sverige* — som i första hand ifrågasätter om någon övre åldersgräns för valbarhet till nämndeman över huvud bör införas — finner det vara önskvärt att, om den föreslagna åldersgränsen likväl inrättas, nämndeman som fyller 70 år under löpande valperiod får sitta kvar i nämnden hela mandattiden ut.

Förslaget om fastställande av en maximiålder för nämndemän har även mött gensagor vid remissbehandlingen. Sålunda ifrågasätter *hovrätten för Västra Sverige,* såsom nyss nämnts, i första hand lämpligheten av en högsta åldersgräns. I hovrättens yttrande framhålles att så länge väljarkorporationerna betros med att i det enskilda fallet avgöra, om exempelvis riksdagsman eller innehavare av kommunala förtroendeuppdrag bör komma i fråga till omval oavsett sin ålder, detsamma synes kunna ske även vid val av nämndeman. Med nuvarande utveckling i fråga om åldersfördelningen i samhället skulle för övrigt, enligt vad hovrätten påpekar, den föreslagna

åldersgränsen om 70 år utestänga allt fler medborgare med fullgoda själskrafter i behåll från behörighet till nämndemansuppdrag. Även *en ledamot av 1951 års rättegångskommitté* finner det vara opåkallat att stadga någon övre åldersgräns, eftersom man bör kunna förvänta att valkorporationen vid prövning av huruvida en till nämndemansuppdrag föreslagen person är lämplig skall beakta även hans ålder. Icke heller *stadsfullmäktige i Skellefteå* anser det vara lämpligt med en åldersgräns.

Det finns å andra sidan också remissorgan som menar att maximiåldern bör vara lägre än 70 år. En sådan ordning förordas eller ifrågasättes av *ett tiotal remissinstanser,* av vilka flertalet är hörda genom underremiss från länsstyrelser. I allmänhet anser dessa remissorgan en lämplig åldersgräns vara 65 år, motsvarande den som gäller för vattenrättsnämndemän och ägodelningsnämndemän. Med hänvisning till den regelmässiga pensionsåldern för rättens ordförande har från något håll 67 år angivits såsom en naturlig åldersgräns för nämndemännen.

Förslaget att slopa det för valbarhet till nämndeman nu gällande villkoret, att vederbörande icke är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning, har vid remissbehandlingen så gott som undantagslöst tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Den av utredningen föreslagna övergångsbestämmelsen har icke föranlett några erinringar i remissyttrandena.

Frågans behandling vid 1962 års riksdag

Vid 1962 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion (II: 358) om införande av en övre åldersgräns för nämndemän. I motionen erinrades bl. a. att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen (Bil. 4 p. C 10) föreslagit viss höjning av det till häradsrätternas nämndemän utgående dagarvodet. Av vad som åberopats under denna punkt framgick, att avsikten med höjningen varit att underlätta för yrkesverksamma personer att kunna åtaga sig ett nämndemannaskap. För att de yrkesverksamma skulle kunna i större utsträckning än vad som nu är fallet bli nämndemän, var det enligt motionären även önskvärt att sådana regler infördes, som begränsade de ej aktiva åldrarnas möjlighet att sitta i nämnden. Efter en höjning av dagarvodet var regler i sådant syfte sannolikt mera påkallade än tidigare. Starka skäl kunde anses tala för att i samband med arvodeshöjningen införa den av stadsdomstolsutredningen föreslagna åldersspärren. För att medge en mjukare övergång till det nya systemet syntes det motionären vara önskvärt, att övergångsbestämmelserna gavs en sådan utformning att den föreslagna spärren ej skulle ha avseende på nämndemän, som blivit valda före den dag då lagändringen trädde i kraft. Motionen utmynnade i förslag att riksdagen skulle besluta om sådana ändringar av 4 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken, att för de allmänna underrätternas nämndemän infördes en övre åldersgräns av 70 år och att övergångsbestämmelserna gavs det antydda innehållet.

I utlåtande med anledning av motionen anförde första lagutskottet (ut-

låtande nr 7) att även utskottet anslöt sig till uppfattningen, att vissa tungt vägande skäl talade för införande av en övre åldersgräns för nämndemän. Emellertid hade utskottet inhämtat, att en proposition var under utarbetande, vari bland annat stadsdomstolsutredningens förslag i frågan skulle behandlas. Utskottet ansåg därför något initiativ i det rådande läget icke böra tagas från riksdagens sida utan hemställde, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, vilket också blev riksdagens beslut.

Departementschefen

Rättegångsbalken föreskriver icke någon övre åldersgräns för behörighet såsom nämndeman i häradsrätt eller rådhusrätt. Stadsdomstolsutredningen, som behandlat frågan om en sådan gräns, har funnit det mindre tillfredsställande, att nämndeman i allmän underrätt skall sköta domarsysslor ännu vid en ålder, som avsevärt överstiger den ålder av 67 år, då lagfaren domare är skyldig att avgå från sin tjänst. Utredningen har därför föreslagit att en övre åldersgräns om 70 år införes för underrätternas nämndemän. Förslaget innebär dels att den som fyllt 70 år icke kan väljas till nämndeman, dels ock att nämndeman, som under löpande mandatperiod uppnår denna ålder, är skyldig att frånträda uppdraget.

Såsom första lagutskottet i ett förra året avgivet yttrande funnit, talar beaktansvärda skäl för att en övre åldersgräns stipuleras för valbarhet till nämndeman i allmän underrätt. Därmed ökas garantierna för att i nämnden icke kommer att sitta personer, som på grund av alltför hög ålder är mindre skickade att tjänstgöra såsom domare. Även om de organ, som har att välja nämndemän, fullgör denna uppgift med stor omsorg, får likväl icke förbises, att det mången gång kan vara vanskligt att avgöra, huruvida en viss till nämndeman föreslagen person med hänsyn till sin ålder kommer att vara i stånd att under mandatperioden på tillfredsställande sätt fullgöra med nämndemansuppdraget förenade åligganden, särskilt som mandatperioden är så lång som sex år. I likhet med flertalet remissorgan vill jag därför förorda utredningens förslag att införa en övre åldersgräns för nämndemän i allmän underrätt. På något håll har under remissbehandlingen uttalats farhågor för att erforderligt antal nämndemän icke skulle kunna uppbringas inom lägre åldersskikt. Dessa farhågor förefaller emellertid överdrivna. Det kan förtjäna framhållas, att den väsentliga höjning av nämndemans arvode, som nyligen skett, gör det möjligt att bättre än förut ekonomiskt kompensera yrkesverksamma personer, som tjänstgör såsom nämndemän.

I likhet med utredningen och ett stort antal remissorgan anser jag åldersgränsen lämpligen böra sättas vid 70 år. Sant är, att en lägre åldersgräns gäller för vattenrättsnämndemän och ägodelningsnämndemän. Detta är emellertid motiverat med hänsyn till de särskilda förhållanden, under vilka vattendomstolar och ägodelningsrätter arbetar.

Liksom flertalet remissorgan ansluter jag mig till utredningens förslag, att nämndemansuppdraget skall förfalla, om nämndeman under löpande man-

datperiod uppnår den övre åldersgränsen. En sådan ordning överensstämmer med vad som för närvarande gäller i fråga om vattenrättsnämndemän och ägodelningsnämndemän. Att låta nämndeman, som under pågående mandatperiod uppnår 70 års ålder, kvarsitta mandatperioden ut, skulle minska värdet med åldersgränsen och dessutom leda till mindre önskvärda ojämnheter, i det att en nämndeman skulle nödgas avgå strax efter det han fyllt 70 år, medan en annan skulle få kvarsitta till dess han närmar sig 76 års ålder.

Då nämndemansuppdraget förfaller av den anledningen att vederbörande uppnår den övre åldersgränsen, bör han likväl, såsom utredningen föreslagit, vara behörig att tjänstgöra i mål, varmed han förut såsom nämndeman tagit befattning. En sådan regel motsvarar vad som gäller för ägodelningsnämndemän och vattenrättsnämndemän.

För att mildra övergången till den nya ordningen bör den som vid lagändringens ikraftträdande är vald till nämndeman äga fullgöra uppdraget till mandatperiodens slut, även om han under perioden skulle fylla 70 år. Utredningens förslag härom kan jag alltså biträda.

För valbarhet till nämndeman gäller för närvarande bl. a. det villkoret, att vederbörande icke får vara omhändertagen av allmänna fattigvården för varaktig försörjning. Allmän enighet synes råda om att detta villkor, som torde vara utan praktisk betydelse och saknar motsvarighet i fråga om åtskilliga andra förtroendeuppdrag, bör upphävas. Jag delar denna uppfattning och tillstyrker alltså det förslag härom, som utredningen framlagt.

De ändringar, som här förordats, berör 4 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken men återverkar på andra håll i lagstiftningen, i den mån där hänvisas till vad som gäller om valbarhet till nämndeman vid allmän underrätt (se t. ex. 11 kap. 2 § vattenlagen, 21 kap. 2 § jorddelningslagen och 98 § militära rättegångslagen).

Lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1963.

III. Vissa ändringar rörande advokatväsendet

Inledning

I skrivelse den 29 augusti 1962 har Sveriges advokatsamfund framlagt förslag dels till lag om ändring i vissa delar av rättegångsbalken, dels till lag om ändrad lydelse av 26 och 38 §§ lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, den s. k. sekretesslagen, dels ock till nya stadgar för samfundet.

Över framställningen har yttranden avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms och Göteborgs rådhusrätter, offentlighetskommittén, Föreningarna Sveriges häradshövdingar, Sveriges stadsdomare och Sveriges landsfogdar samt Sveriges juristförbund. Riksåklagarämbetet har överlämnat yttranden av statsåklagarna i Stockholm, Göteborg

och Malmö samt Föreningarna Sveriges landsfiskaler och Sveriges stadsfiskaler.

Till grund för framställningen ligger ett utförligt, tryckt betänkande, avgivet den 13 november 1961 av en inom samfundet utsedd stadgekommitté. Efter det att olika organ inom samfundet yttrat sig över de av kommittén framlagda förslagen till ändringar i berörda lagar och till nya stadgar, godkände samfundet vid årsmöte i maj 1962 — frånsett en obetydlig jämkning i ett stadgande — de båda lagförslagen samt antog, med erforderlig kvalificerad majoritet, förslaget till stadgar med vissa ändringar.

De av samfundet framlagda lagförslagen innefattar en tämligen omfattande revision av det för advokatväsendet gällande regelsystemet. Förslagen innehåller åtskilliga delvis betydelsefulla nyheter. Sålunda förordas sådan ändring av rättegångsbalken att den på advokatsamfundets styrelse ankommande uppgiften att vidtaga disciplinär åtgärd mot pliktförsumlig advokat skall genom bestämmelse i samfundets stadgar kunna överflyttas till annat samfundets organ, i förslagen benämnt disciplinnämnden. En annan viktig nyhet gäller det disciplinära reaktionssystemet. Detta system, som nu inrymmer påföljderna erinran, varning och uteslutning, föreslås utbyggt på så sätt, att varning vid behov skall kunna kombineras med disciplinböter, som i förslagen maximerats till 5 000 kronor och som föreslås skola indrivas av vederbörande exekutiva myndigheter samt tillfalla kronan. I anslutning till denna utbyggnad av det disciplinära reaktionssystemet förordas den ändringen i förhållande till vad nu gäller, att klagorätt skall tillkomma advokat, som tilldelas varning, vare sig varningen kombinerats med disciplinböter eller icke. En viss anknytning till påföljdssystemets utbyggnad har också frågan om ämbetsansvar för vissa funktionärer inom advokatsamfundet. Även härutinnan innehåller förslagen särskilda regler, som i huvudsak innebär, att styrelsens och disciplinnämndens ledamöter skall vara underkastade ämbetsansvar vid fullgörande av offentligrättsliga uppgifter. I anslutning till regleringen av ämbetsansvaret förordas i förslagen en speciell forumbestämmelse vid åtal mot ledamot av samfundets styrelse eller disciplinnämnd för ämbetsbrott. Förslagen upptager jämväl regler om vidgat sekretesskydd för handlingar rörande någons ansökan om inträde i advokatsamfundet eller hans rätt att vara advokat eller rörande disciplinärt förfarande mot advokat. I samband härmed förordas regler om en mot handlingssekretessen svarande tystnadsplikt för vissa funktionärer inom advokatsamfundet samt en därmed korresponderande begränsning av deras vittnesplikt. Även i åtskilliga andra hänseenden föreslås ändring av eller tillägg till de lagbestämmelser, som reglerar advokatväsendet. Sålunda förordas ändrad avfattning av de bestämmelser, som reglerar förutsättningarna för disciplinärt ingripande mot advokat. Vidare föreslås införande av befogenhet för advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd att i disciplinärende påkalla vittnesförhör inför allmän domstol. Förslagen upptager också regler om preskription av disciplinpåföljd. I förslagen förordas jämväl en befogenhet för

samfundets styrelse och disciplinnämnd att ompröva eget beslut i disciplinärende, när nya viktiga omständigheter eller bevis åberopas. Bland övriga föreslagna ändringar må nämnas upphävande av möjligheten till dispens från förbudet att bedriva advokatverksamhet i aktiebolagsform och modifiering av skyldigheten att utträda ur samfundet vid flyttning ur riket.

Förslaget till nya stadgar innehåller bl. a. ändrade regler om utövningen av samfundets högsta beslutande myndighet. Medan denna nu tillkommer de enskilda samfundsledamöterna, som vid 1963 års ingång var 1 173 till antalet, direkt å allmänt möte, skall den enligt förslaget utövas av fullmäktige, valda avdelningsvis efter vissa grunder till ett antal, som beräknas till omkring 55. Vad särskilt angår den förut berörda disciplinnämnden föreskrives i stadgeförslaget, att fullmäktige skall välja en sådan nämnd, och meddelas däri närmare bestämmelser om nämndens sammansättning, arbetsuppgifter, beslutförhet och verksamhetsformer.

Bakom de framlagda lagförslagen ligger ett i många hänseenden förtjänstfullt utredningsarbete, varigenom åtskilliga spörsmål rörande advokatväsendet blivit på ett ingående och intresseväckande sätt belysta. Att tvekan likväl kan råda, huruvida tiden ännu är kommen för en mera vittgående revision av lagbestämmelserna rörande advokatväsendet, beror icke minst därpå, att vissa av de frågor, som därvid tarvar sin lösning utgör delar av större frågekomplex, som är eller inom icke alltför avlägsen framtid kan väntas bli föremål för allmän översyn. Hela sekretesslagstiftningen och därmed sammanhängande spörsmål om tystnadsplikt ligger t. ex. för närvarande under utredning inom offentlighetskommittén. De i samfundets framställning behandlade frågorna om sekretesskydd och tystnadsplikt synes mig i nuvarande läge icke lämpligen böra utbrytas till särbehandling utan prövas i det vidare sammanhang, vari offentlighetskommittén har att upptaga saken. Det förhåller sig vidare så, att frågan om ämbetsansvarets omfattning, vilken på grund av sitt samband med problemet om tjänstemännens förhandlingsrätt måst tills vidare lämnas åsido under reformarbetet på straffrättens område, kommer att i hela sin vidd upptagas till omprövning, när det pågående arbetet på en lösning av de förhandlingsrättsliga spörsmålen lett till resultat. Icke heller den i framställningen berörda frågan om särskild reglering av ämbetsansvaret för vissa samfundets funktionärer lämpar sig därför alldeles väl för separat behandling i nuvarande läge. Då sålunda vissa med advokatväsendets gestaltning förknippade delproblem icke för ögonblicket ägnar sig för förnyade överväganden, synes man, särskilt som olika spörsmål på förevarande område i stor utsträckning äger samband med varandra, icke nu böra skrida till någon mera långtgående revision av lagreglerna rörande advokatväsendet utan fastmera begränsa sig till reformer, som är av ett starkt aktuellt behov påkallade eller som med hänsyn till sin jämförelsevis ringa räckvidd och fristående natur uppenbarligen lämpar sig för särbehandling. Hit hör frågan om sådan ändring i rättegångsbalken, att möjlighet skapas att från samfundets styrelse till annat dess organ överflytta uppgiften att vidtaga disciplinär åtgärd mot pliktförsumlig advokat, så ock spörsmålet om upphä-

vande av möjligheten till dispens från förbudet att driva advokatverksamhet i aktiebolagsform samt frågan om uppmjukning av skyldigheten att utträda ur samfundet vid utflyttning ur riket. Även andra skäl än de jag i det föregående berört talar för övrigt för alternativet att skjuta frågan om en mera vittgående revision av lagreglerna rörande advokatväsendet något på framtiden. Med hänsyn till de av samfundet framlagda förslagens omfattning och de däri behandlade spörsmålens ofta svårlösta karaktär ligger det i sakens natur, att en del invändningar och nya synpunkter framförts under remissbehandlingen. I betraktande av den sakkunskap, som finnes representerad inom samfundet, skulle det helt visst främja sakens ändamålsenliga lösning, om en mera omfattande reform på advokatväsendets område finge föregås av ett ställningstagande från samfundets sida till de erinringar och synpunkter, som under remissbehandlingen anlagts på hithörande problem.

Förslaget till ändring i samfundets stadgar, vilket för sitt genomförande förutsätter vissa ändringar i rättegångsbalken, torde få anmälas senare för Kungl. Maj:ts fastställelse.

1. Utövningen av den disciplinära myndigheten inom advokatsamfundet

Gällande rätt. Enligt 8 kap. 6 § rättegångsbalken utövas tillsynen över advokatväsendet av advokatsamfundets styrelse. Justitiekanslern äger enligt samma lagrum hos styrelsen påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sin plikt eller icke längre är behörig att vara advokat. I 8 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken stadgas, att advokatsamfundets styrelse skall ur samfundet utesluta advokat, som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som eljest förfar oredligt; då omständigheterna är mildrande, må dock styrelsen i stället tilldela honom varning. Åsidosätter advokat eljest de plikter, som åvilar honom som advokat, äger styrelsen enligt 8 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken meddela honom varning eller erinran. Är i sådant fall omständigheterna synnerligen försvårande, må styrelsen utesluta honom ur samfundet. I tredje stycket av sistnämnda paragraf stadgas skyldighet för advokat, vars behörighet upphört, att genast utträda ur samfundet; gör han det ej, skall styrelsen utesluta honom. Jämlikt 8 kap. 7 § sista stycket rättegångsbalken äger styrelsen förordna, att beslut, varigenom någon uteslutits ur samfundet, genast skall gå i verkställighet. I 8 kap. 8 § rättegångsbalken regleras rätten att överklaga beslut, som meddelats av advokatsamfundets styrelse. Har styrelsen avslagit någons ansökan om inträde i samfundet eller uteslutit någon därur, äger han föra talan mot beslutet genom besvär till högsta domstolen. Mot beslut i fråga, som avses i 7 § samma kapitel, äger justitiekanslern föra talan likaledes genom besvär till högsta domstolen. Enligt 56 kap. 14 § rättegångsbalken äger bestämmelserna om besvär mot hovrätts beslut motsvarande tillämpning i fråga om besvär mot beslut av advokatsamfundets styrelse. I dylikt mål gäller dock enligt samma

lagrum vissa avvikelser. Bland annat uppställes i lagrummet den särbestämmelsen, att tillfälle skall lämnas advokatsamfundets styrelse att inkomma med skriftlig förklaring och att, då part höres muntligen, därvid yttra sig.

Samfundets förslag. Stadgekommittén föreslår, att de disciplinära befogenheter, som tillkommer advokatsamfundets styrelse, skall genom bestämmelse i samfundets stadgar kunna helt eller delvis överflyttas till en särskild disciplinnämnd. I kommitténs betänkande lämnas en utförlig motivering till detta förslag. Av denna framgår, att den främsta anledningen till den föreslagna reformen är behovet att lätta samfundsstyrelsens nuvarande mycket stora arbetsbörda. Utvecklingen har, anför kommittén, under många år och icke minst efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande oavlåtligt gått i den riktningen, att styrelsens arbetsbörda undan för undan starkt ökats. Flera orsaker har medverkat härtill. Sålunda har ledamotsantalet vuxit betydligt; under de senaste 25 åren har det mer än fördubblats. Styrelsen har vidare i stigande utsträckning anlitats såsom remissmyndighet av Kungl. Maj:t, riksdagsutskott, domstolar m. fl. Arbetet med de uppgifter som närmast avser tillvaratagandet av advokaternas allmänna yrkesintressen har också starkt ökat. Detsamma är förhållandet med antalet arvodesärenden, i vilka skiljedom hos styrelsen påkallats. Den mest markanta ökningen har emellertid, framhåller kommittén, inträtt i fråga om disciplinärenden. Medan antalet avgjorda dylika ärenden år 1935 utgjorde 21, hade de år 1948 — det första året nya rättegångsbalken med dess offentligrättsliga reglering av advokatväsendet tillämpades — stigit till 72 och år 1960 till 122.[1] För att kunna bemästra de ständigt ökande arbetsuppgifterna har styrelsen, enligt vad kommittén upplyser, vidtagit en rad åtgärder såsom anlitande av advokater — inom eller utom styrelsen — för avgivande av utlåtanden i arvodesfrågor och utarbetande av förslag till remissyttranden samt tillsättande såväl av särskilda skiljenämnder i arvodestvister som av kommittéer för utredningar av olika slag åt styrelsen. Trots dessa åtgärder har kommittén funnit styrelsens arbetsbörda utomordentligt betungande och uttryckt farhågor för möjligheterna att till styrelseposterna förvärva kandidater, som är både lämpliga för uppdraget och villiga att åtaga sig detsamma. Särskilt den starka ökningen av antalet disciplinärenden har enligt kommittén haft till följd, att en mycket stor del av tiden vid styrelsens sammanträden måste ägnas åt handläggning av sådana ärenden samt att den tid som står till styrelsens förfogande för andra arbetsuppgifter blivit allt knappare.

Kommittén har närmare övervägt, vilka organisatoriska förändringar som kan anses lämpliga för att minska styrelsens arbetsbörda. Därvid har man, framhåller kommittén, att utgå från att tillsynen över advokatväsendet alltjämt skall utövas av ett advokatkårens eget organ, valt av advokaterna själva, något som utgör kärnpunkten i rättegångsbalkens reglering av advokatväsendet. Den frågan kan däremot enligt kommitténs mening uppställas, huruvida tillsynen över advokatväsendet bör utövas av samma organ som

[1] För 1961 utgjorde motsvarande siffra 116 och för 1962 119.

— i den mån ej annat är bestämt i stadgarna — omhänderhar samfundets angelägenheter i övrigt. Härom anför kommittén:

Det kunde möjligen förefalla naturligt att uppdraga tillsynen åt ett organ och inrätta ett annat organ för omhänderhavande av övriga uppgifter, däribland tillvaratagandet av samfundsledamöternas allmänna yrkesintressen. En sådan lösning vore emellertid enligt kommitténs mening icke lämplig. Tillsynen över advokatväsendet och tillvaratagandet av advokaternas yrkesintressen i övrigt har mycket nära samband med varandra. I ofantligt stor utsträckning förhåller det sig så, att uppkommande frågor har både en yrkesekonomisk och en yrkesetisk sida. Det organ som skall utöva tillsynen bör ha fortlöpande, nära kontakt med alla yrkesfrågor. Det stora anseende och det allmänna förtroende som advokatsamfundets styrelse åtnjuter beror säkerligen i icke ringa mån därpå att styrelsen icke är och icke heller uppfattas som en ren fackföreningsstyrelse utan också fungerar såsom ett efter objektiva normer arbetande organ för upprätthållande av en rättrådig och yrkesskicklig advokatkår. Den starka ställning som styrelsen på grund härav intager har förlänat särskild tyngd åt de utlåtanden som styrelsen avger i olika frågor, och därigenom har styrelsen vid en mångfald tillfällen kunnat verksamt stöda enskilda ledamöter, vilkas intressen funnits förtjänta av sådant stöd.

På sålunda anförda skäl anser kommittén, att styrelsen fortsättningsvis bör, liksom nu, både omhänderha de föreningsmässiga uppgifterna och utöva tillsyn över advokatväsendet.

Vid prövning av möjligheterna att åstadkomma lättnad i styrelsens arbetsbörda, därest båda dessa åligganden skall åvila styrelsen, har kommittén särskilt övervägt två utvägar: dels att överflytta vissa arbetsuppgifter från samfundsstyrelsen till styrelserna för de olika avdelningarna inom samfundet, för närvarande och jämväl enligt förslaget till antalet sex, dels ock att införa möjlighet för styrelsen att arbeta på avdelningar, förslagsvis två, därvid vardera avdelningen skulle handlägga ärenden av alla slag. Båda dessa utvägar avvisar kommittén, den förstnämnda främst på grund av att föreliggande frågor kräver ett enhetligt bedömande och den senare särskilt därför att med en styrelse arbetande på två avdelningar behov sannolikt ofta skulle yppa sig av ett ärendes prövning av den samfällda styrelsen, vilket lätt skulle kunna leda till en ökning i stället för en minskning av styrelsens arbete. I betänkandet heter det i anslutning härtill: »Den mest rationella och ur alla synpunkter mest tilltalande lösningen anser kommittén vara att befria styrelsen från den särskilt tyngande delen av arbetet med disciplinärenden och överflytta den dömande verksamheten i dessa ärenden till ett särskilt organ.» I enlighet härmed föreslår kommittén inrättande av en disciplinnämnd, som skall övertaga berörda del av styrelsens disciplinära uppgift.

Om de principiella riktlinjer, efter vilka en sådan omorganisation skall genomföras, yttrar kommittén:

Styrelsen skall liksom hittills utöva tillsyn över advokatväsendet. Framställes hos styrelsen anmärkning mot advokat eller finner styrelsen själv anledning till sådan anmärkning, skall ärendet i första hand prövas av styrelsen. Styrelsen kan besluta att anmärkningen icke skall föranleda någon

åtgärd. Den kan också göra ett uttalande om advokatens handlande och låta vid detta uttalande bero. Styrelsen kan däremot icke besluta om disciplinär påföljd. Finner styrelsen sådan påföljd kunna ifrågakomma, och nöjer sig styrelsen icke med att göra sådant uttalande som nyss sagts, skall styrelsen hänskjuta ärendet till disciplinnämnden, på vilken det därefter ankommer att pröva och avgöra disciplinärendet.

Till stöd för förslaget, att styrelsen i första hand skall behandla ärenden rörande anmärkning mot advokat, anför kommittén att, då styrelsen alltjämt bör utöva tillsynen över advokatväsendet, anmärkningar och klagomål mot advokater skall kunna framställas hos styrelsen samt att styrelsen måste ha befogenhet att göra uttalanden i frågor om vad god advokatsed kräver. I och för utövande av tillsynen är det också enligt kommittén nödvändigt för styrelsen att ha tillfälle att följa den disciplinära verksamheten. Förebilden till den föreslagna ordningen — med dess tudelning av den disciplinära verksamheten — har enligt vad kommittén meddelar hämtats från Danmark, där en liknande ordning gäller sedan många år tillbaka och fungerat på ett mycket tillfredsställande sätt.

I anslutning till vad kommittén anfört om styrelsens och nämndens inbördes förhållande framhåller kommittén, att inrättandet av en särskild disciplinnämnd icke enbart har den fördelen, att styrelsens arbetsbörda därigenom lättas. Förslaget är enligt kommitténs mening även ägnat att möjliggöra vissa förbättringar i fråga om själva förfarandet i disciplinnämnden. Detta skulle nämligen kunna bli mindre inkvisitoriskt och mera kontradiktoriskt i sådana fall, där styrelsen själv riktar anmärkningar mot en advokat av den arten, att disciplinär åtgärd kan ifrågasättas. Det är också enligt betänkandet en klar förbättring, att ådömandet av disciplinär påföljd i dessa fall tillkommer annat organ än tillsynsmyndigheten, som då närmast får åklagarställning i ärendet. Framför allt med tanke på dylika fall har kommittén föreslagit en bestämmelse i stadgarna, enligt vilken styrelsen i ärende, som hänskjutes till disciplinnämnden, skall kunna förordna någon av sina ledamöter eller suppleanter att inför disciplinnämnden företräda styrelsen. Det mest praktiska exemplet på fall, där enligt kommitténs mening detta förfarande bör komma till användning, är sådana, där hänskjutandet till disciplinnämnden föranledes av anmärkningar, som framkommit vid en räkenskapsgranskning.

En ytterligare fördel med förslaget är enligt kommittén, att dess genomförande skulle underlätta hållandet av muntlig förhandling i disciplinärenden.

Vad angår disciplinnämndens sammansättning och omröstningsreglerna meddelas bestämmelser därom i stadgeförslaget. Enligt dessa skall nämnden bestå av nio ledamöter, utsedda av fullmäktige för en tid av fyra år och med en längsta mandattid i följd av åtta år. Ingen skall samtidigt få tillhöra samfundsstyrelsen och disciplinnämnden. Några suppleanter skall icke utses, för beslutförhet skall fordras, att minst fem ledamöter är närvarande, och vid fattande av beslut skall rättegångsbalkens regler om om-

röstning i brottmål äga motsvarande tillämpning. För beslut om uteslutning skall emellertid fordras kvalificerad majoritet: minst fem ledamöter skall vara ense om denna påföljd.

Vad angår den legislativa utformningen av förslaget om inrättande av en disciplinnämnd har kommittén i de särskilda paragraferna i 8 kap. rättegångsbalken bibehållit samfundets styrelse såsom det organ, som utövar den disciplinära myndigheten, men tillfogat en avslutande paragraf, enligt vilken i samfundets stadgar må bestämmas att de disciplinära befogenheterna skall helt eller delvis utövas av en särskild disciplinnämnd utsedd på sätt i stadgarna föreskrives. Denna paragraf reglerar tillika vad som skall gälla, därest särskild disciplinnämnd inrättas. I detta hänseende föreskrives i paragrafen bl. a. att om samfundets styrelse avgjort disciplinärende genom beslut, som icke inneburit ärendets hänskjutande till disciplinnämnden, justitiekanslern skall äga att inom viss tid hänskjuta ärendet till disciplinnämnden. Regeln äger samband med vissa i stadgeförslaget upptagna bestämmelser, vari föreskrives, dels att styrelsen, som enligt förslaget i första hand skall behandla disciplinärende, skall hänskjuta ärendet till disciplinnämnden, om styrelsen finner disciplinär åtgärd kunna ifrågakomma, styrelsen dock obetaget att i vissa fall låta det bero vid ett uttalande om det olämpliga i vederbörande advokats handlande, dels att disciplinnämnden har att pröva och avgöra ärende, som av styrelsen eller justitiekanslern hänskjutits till nämnden. Den föreslagna avslutande paragrafen i 8 kap. rättegångsbalken upptager även andra bestämmelser om vad som skall gälla för den händelse disciplinnämnd inrättas. Sålunda föreskrives däri bl. a., *att* stadgandet om klagorätt för den som av styrelsen uteslutits ur samfundet (jfr 8 kap. 8 § rättegångsbalken) i sådant fall skall tillämpas å motsvarande beslut av disciplinnämnden, *att* bestämmelsen om justitiekanslerns klagorätt mot styrelsens beslut i disciplinärende (jfr nyssnämnda lagrum) i stället skall gälla disciplinnämndens beslut *samt att* vad i 56 kap. 14 § rättegångsbalken är stadgat om styrelsen skall äga motsvarande tillämpning å disciplinnämnden.

Yttrandena. I de avgivna yttrandena har förslaget att inrätta en disciplinnämnd tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser. I yttrandena återfinns till stor del samma synpunkter som de, åt vilka kommittén givit uttryck i sitt betänkande. Exempelvis anför *justitiekanslersämbetet:*

Handhavandet av såväl samfundets offentligrättsliga uppgifter som dess föreningsmässiga angelägenheter ankommer och bör även framgent i främsta rummet ankomma på samfundets styrelse. Dessa arbetsuppgifter har emellertid, såsom framgår av utredningen, numera fått en sådan omfattning att de blivit synnerligen betungande för styrelsen. Det framstår därför som angeläget att genom organisatoriska ändringar lätta styrelsens arbetsbörda. Ur allmän synpunkt, och även för advokaterna själva, är det av stor betydelse att samfundets verksamhet är så anordnad, att erforderlig tid kan ägnas åt disciplinverksamheten och tillsynen i övrigt över advokatväsendet.

Då det gäller att avgöra vilka organisatoriska förändringar som kan anses lämpliga, bör tillses att en önskad lättnad i styrelsens arbetsbörda icke vinnes på bekostnad av styrelsens auktoritet och ledande ställning inom samfundet. Hänsynen till styrelsens ställning synes sålunda kräva, att styrelsen i allt väsentligt bibehåller både de offentligrättsliga och de föreningsmässiga uppgifterna. Det synes därför icke lämpligt att på avdelningsstyrelserna överföra några av samfundsstyrelsens nuvarande arbetsuppgifter eller att fördela dessa uppgifter på skilda grupper av ledamöter inom styrelsen. Under sådana förhållanden synes någon bättre lösning icke stå till buds än att, såsom samfundet föreslagit, i viss omfattning överföra den disciplinära verksamheten på en inom samfundet särskilt inrättad disciplinnämnd. Då med en sådan anordning den allmänna tillsynen över advokatväsendet kvarligger hos styrelsen och då styrelsen därjämte enligt samfundets förslag alltjämt skall ha vissa befogenheter inom disciplinverksamheten, torde icke behöva befaras att styrelsens inflytande på upprätthållandet av en rättrådig och yrkesskicklig advokatkår i någon väsentlig grad försvagas. Med den föreslagna lösningen synes också kunna vinnas erforderlig lättnad i styrelsens arbetsbörda. Härigenom får styrelsen ökade möjligheter att utöva sin betydelsefulla tillsynsuppgift. Den föreslagna ordningen torde därjämte i och för sig vara till fördel för handläggningen av disciplinärendena, bland annat genom att den ger möjlighet till ett mera kontradiktoriskt förfarande.

Hovrätten för Nedre Norrland yttrar, att advokatståndets ställning inom rättsväsendet och därmed organisationens värde för rättsvården över huvud är väsentligen beroende av det sätt, på vilket tillsynsskyldigheten och skyldigheten att i förekommande fall vidtaga disciplinära åtgärder fullgöres. Förutsättning för den omläggning av förfarandet i disciplinärenden, som nu föreslås, är att ändringen icke medför någon försämring i angivna hänseenden. I sak innebär ifrågavarande förslag endast, att beslutanderätten, såvitt angår bestämmandet av disciplinär påföljd, överflyttas från styrelsen till ett för ändamålet inrättat särskilt organ. Något principiellt hinder mot en sådan fördelning av göromålen föreligger ej enligt hovrättens mening. En särskild disciplinnämnd, tillsatt i föreslagen ordning, anser hovrätten vara väl skickad att handha den uppgift, som föreslagits skola ankomma på densamma. Anordningen skulle medföra en ej obetydlig avlastning av styrelsens arbetsbörda och alltså leda till en välbehövlig förbättring av styrelsens möjligheter att ägna önskvärd uppmärksamhet åt arbetsuppgifter inom advokatsamfundet utöver de offentligrättsliga. Enligt *Göteborgs rådhusrätt* har i betänkandet framlagts synnerligen starka skäl för att en lättnad i styrelsens arbetsbörda bör åvägabringas.

Vad angår förhållandet mellan styrelsen och disciplinnämnden samt dessas inbördes kompetens har förslaget i allmänhet icke föranlett några erinringar vid remissbehandlingen. *Justitiekanslersämbetet* finner det dock något tveksamt, huruvida den i stadgarna givna föreskriften om när disciplinärende skall av styrelsen hänskjutas till nämnden helt täcker de avsedda fallen. Den angivna förutsättningen för sådant hänskjutande — nämligen att styrelsen finner disciplinär påföljd kunna ifrågakomma — tyder enligt ämbetet närmast på ett positivt ställningstagande från styrelsens sida. Hänskjutande till nämnden synes emellertid vara avsett att ske även i fall, då

det är ovisst, om disciplinär påföljd kan ifrågakomma, men ytterligare utredning framstår som påkallad. *Juristförbundet* har härutinnan anfört:

Genom den föreslagna ordningen skapas ett partsförhållande, vars lämplighet kan ifrågasättas. Styrelsen har tillagts befogenheter liknande allmän åklagares. Sålunda skall styrelsen först pröva disciplinärende och åstadkomma viss utredning samt därvid antingen besluta, att åtgärd icke skall ske, eller hänskjuta ärendet till disciplinnämnden, varvid styrelsen tillika kan utse någon, som inför nämnden skall företräda styrelsen. Förutom prövning, om »åtal» skall ske, har dock styrelsen tillagts rätt att låta bero vid ett uttalande om det olämpliga i ledamotens handlande. — Alternativet till detta partsförhållande vore en uttrycklig föreskrift i rättegångsbalken, att fråga om disciplinär åtgärd mot advokat *skall* hänskjutas till disciplinnämnden för avgörande, och att styrelsens enda befattning med sådana ärenden blir en skyldighet att i förekommande fall överlämna dem till disciplinnämnden. All utredning, inhämtande av yttrande etc. skall då ske genom nämndens försorg.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har upptagit till behandling förhållandet mellan styrelsen och nämnden, då någon besvärar sig i högsta domstolen över ett disciplinnämndens beslut. Hovrätten erinrar, att enligt förslaget disciplinnämnden och ej styrelsen skall avge förklaring över besvären och yttra sig, då part höres muntligen. Hovrätten ifrågasätter lämpligheten härav och anför:

Om nämnden sålunda skall intaga partsställning i högsta domstolen, äventyras dess objektivitet, vilket kan vara till skada t. ex. vid handläggning av annat ärende mot samme advokat. Såsom i betänkandet framhålles syftar inrättandet av en disciplinnämnd, bland annat, till att i den utsträckning det är möjligt förverkliga en ackusatorisk princip. Sålunda särskiljes tillsynen över advokatväsendet och den dömande myndigheten; styrelsen får i ärenden, som hänskjutits till nämnden, närmast en åklagarställning. I konsekvens härmed bör det enligt hovrättens mening ankomma på styrelsen och icke på nämnden att avge förklaring eller yttrande över besvären. Styrelsen bör härvid äga förordna någon av sina ledamöter eller suppleanter att i detta hänseende företräda styrelsen; stadgarna torde böra upptaga bestämmelse härom. Nu angivna ordning torde icke hindra högsta domstolen att i fall, då det finnes erforderligt, infordra yttrande från nämnden på samma sätt som högre instans alltid kan begära ett yttrande av lägre instans.

Det stora flertalet remissorgan har icke haft något att invända mot vad stadgeförslaget föreskriver i fråga om disciplinämndens sammansättning. I somliga yttranden möter emellertid avvikande meningar på denna punkt. *Stockholms rådhusrätt* anser, att det ur skilda synpunkter skulle vara av stort värde, om i nämnden inginge representanter för allmänheten. Jämväl *statsåklagarna i Stockholm* och *Malmö* uttalar sig för att disciplinnämnden icke skall bestå enbart av advokater.

Lämpligheten av den i stadgeförslaget upptagna särskilda omröstningsregeln för disciplinnämnden beträffande uteslutning ifrågasättes bl. a. av *justitiekanslersämbetet,* som förordar, att de vanliga reglerna om omröstning i brottmål helt skall tillämpas.

Den lagtekniska utformningen av förslaget om en disciplinnämnd har för-

anlett erinringar i åtskilliga yttranden. Det framhålles sålunda utom annat som önskvärt, att rättegångsbalken icke tynges med utförliga detaljföreskrifter utan att bestämmelser i ämnet i så stor omfattning som möjligt upptages i samfundets stadgar.

Departementschefen. Advokatsamfundets stadgekommitté har på ett ingående sätt redogjort för styrelsens omfattande arbetsbörda och den betydande stegringen däri under årens lopp, icke minst efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1948. Jag saknar all anledning att ifrågasätta riktigheten av samfundets uttalande i framställningen till Kungl. Maj:t, att arbetsbördan blivit så betungande, att den endast med avsevärda svårigheter kunnat bemästras. Den viktigaste orsaken till den inträdda ökningen är att söka i disciplinärendena, och det är därför naturligt, att samfundet ansett sig kunna vinna den behövliga lättnaden genom en förändrad ordning för handläggningen av dessa ärenden. Förslaget härutinnan innebär, att den disciplinära verksamheten uppdelas, så att styrelsen, som alltjämt skall utöva tillsynen över advokatväsendet, i första hand prövar alla disciplinärenden men till en särskild nämnd, disciplinnämnden, överlämnar sådana ärenden, i vilka styrelsen finner disciplinär åtgärd kunna ifrågakomma. Styrelsen befrias alltså främst från den delen av sina disciplinära uppgifter, som består i vidtagandet av åtgärd mot advokat. Då det är denna del, som framför allt är tyngande och tidsödande, avses erforderlig lättnad i styrelsens arbetsbörda skola vinnas genom denna reform.

Inrättandet av en disciplinnämnd har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser, varvid ett par, justitiekanslersämbetet och hovrätten för Nedre Norrland, såsom en förutsättning för tillstyrkandet framhållit, att den nya ordningen icke får medföra någon försämring med avseende å fullgörandet av tillsynsskyldigheten och den disciplinära verksamheten, en förutsättning som dessa myndigheter ansett uppfylld. Även jag vill i princip ansluta mig till förslaget, som synes ägnat att bereda styrelsen nödig arbetslättnad utan att menligt inverka på dess hittillsvarande ställning i samfundet eller det behöriga fullgörandet av samfundets disciplinära uppgift.

Vid remissbehandlingen har vissa anmärkningar framställts beträffande formuleringen av regeln om den inbördes kompetensen mellan styrelsen och disciplinnämnden samt rörande nämndens sammansättning och beslutförhet liksom ock i fråga om reglerna för omröstningen i nämnden. Dessa anmärkningar hänför sig emellertid till stadgeförslaget. Jag vill här nämna, att innan frågan om fastställelse av stadgarna blir föremål för avgörande tillfälle bör beredas samfundet att yttra sig över de erinringar remissinstanserna framställt beträffande stadgeförslaget. Med hänsyn härtill ingår jag icke nu på de spörsmål anmärkningarna rör utan torde få återkomma till dem vid anmälan framdeles för Kungl. Maj:t av fråga om fastställelse av samfundets stadgar.

Vad angår den lagtekniska behandlingen av förslaget om inrättande av en disciplinnämnd får jag erinra om att samfundets styrelse i 8 kap. 7 § rätte-

gångsbalken anges som det organ, vilket har att pröva fråga om disciplinär påföljd för advokat. För att denna uppgift skall kunna överflyttas å en disciplinnämnd fordras tydligen ändring i en eller annan form av berörda föreskrift. Vid prövning av de olika utvägar som härutinnan står till buds, bland dem den av samfundet föreslagna att lämna 7 § oförändrad i förevarande hänseende och i en särskild paragraf i slutet av 8 kapitlet upptaga nödiga bestämmelser i ämnet, har befunnits, att en reglering av frågan direkt i 7 § är möjlig att åvägabringa, därest man, såsom jag förordat, nu begränsar sig till mera partiella reformer på advokatväsendets område. Denna lagtekniska lösning har också synts mig, om än icke helt fri från invändningar, dock förenad med mindre olägenheter än andra övervägda alternativ. Förslaget innebär, att i de nuvarande båda första styckena i 7 §, där det talas om att »styrelsen» under vissa förutsättningar skall kunna utesluta advokat eller tilldela honom varning eller erinran, lämnas öppet vem ifrågavarande befogenhet tillkommer men i ett nytt tredje stycke anges, att fråga om uteslutning, varning eller erinran prövas av advokatsamfundets styrelse eller, i den mån så bestämts i samfundets stadgar, av annat samfundets organ. Det må framhållas, att genom denna avfattning klargöres, att det åsyftade organet, d. v. s. disciplinnämnden, icke skall i allo utan blott i den mån så bestämts i stadgarna överta den styrelsen åliggande disciplinära uppgiften.

Vissa andra ändringar är påkallade av nämndens inrättande. Dessa berör 7 § sista stycket och 8 § i 8 kap. samt 56 kap. 14 § rättegångsbalken, varjämte en följdändring erfordras i 3 kap. 2 §.

I 7 § sista stycket stadgas nu, att styrelsen äger förordna, att beslut, varigenom någon uteslutits ur samfundet, genast skall gå i verkställighet. Den befogenhet styrelsen sålunda äger skall styrelsen alltjämt behålla, såvitt angår beslut om uteslutning som styrelsen meddelar. Även framgent skall det tillkomma styrelsen att utesluta advokat, som ej längre är behörig att vara advokat men icke själv utträder ur samfundet. Befogenheten att förordna om omedelbar verkställighet skall emellertid också tillkomma disciplinnämnden, när denna på disciplinär grund beslutat om uteslutning. Ordalagen i berörda stycke i 7 § har därför jämkats.

I 8 § första punkten regleras besvärsrätten dels för den som sökt inträde i samfundet men fått ansökan avslagen och dels för advokat som uteslutits ur samfundet, vare sig grunden härtill är underlåtet utträde eller indisciplinärt handlingssätt. Klagorätten anges i stadgandet av se beslut, som meddelats av advokatsamfundets styrelse. Om disciplinnämnd inrättas, bör dess beslut om uteslutning kunna överklagas av den som drabbats därav. 8 § första punkten föreslås därför så omformulerad, att stadgandet skall kunna tillämpas oberoende av om beslut som där avses meddelats av styrelsen eller disciplinnämnden. Vad angår 8 § andra punkten stadgas däri, att justitiekanslern äger föra talan mot styrelsens beslut i fråga som avses i 7 §. Även i denna punkt av 8 § anges sålunda styrelsen såsom beslutande organ. Efter inrättande av en disciplinnämnd kommer beslut, som avses i 7 §, att meddelas av nämnden, om saken hänskjutits till denna, och eljest av styrelsen. Re-

dan med hänsyn härtill behöver 8 § andra punkten omarbetas. Vidare förhåller det sig så, att enligt samfundets förslag justitiekanslerns rätt att klaga till högsta domstolen icke skall avse sådant beslut av styrelsen, vari denna finner disciplinär åtgärd icke kunna ifrågakomma och därför ej hänskjuter saken till disciplinnämnden. Vid missnöje med dylikt beslut skall justitiekanslern i stället äga vända sig till disciplinnämnden och påkalla åtgärd av nämnden, med rätt för honom att fullfölja talan mot dess beslut i saken. Till denna förändring av justitiekanslerns klagorätt bör hänsyn också tagas vid utformningen av 8 § andra punkten. I anslutning till ändringen av 8 § bör stadgandet i 3 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken undergå jämkning.

Enligt 14 § i 56 kap. rättegångsbalken, vilket kapitel handlar om besvär till högsta domstolen mot beslut av hovrätt, skall vad i kapitlet är stadgat äga motsvarande tillämpning i fråga om besvär mot beslut av advokatsamfundets styrelse. I dylikt mål skall dock vissa avvikelser gälla. Bland annat skall tillfälle lämnas styrelsen att inkomma med skriftlig förklaring och att, då part höres muntligen, därvid yttra sig. I sitt förslag till ändringar i rättegångsbalken har samfundet upptagit en bestämmelse, att vad i 56 kap. 14 § om styrelsen är stadgat skall äga motsvarande tillämpning å disciplinnämnden. Detta innebär bl. a., att det är nämnden — och icke styrelsen — som skall avge förklaring och muntligen yttra sig över besvär mot beslut av nämnden. Hovrätten över Skåne och Blekinge har ifrågasatt lämpligheten härav och under uttalande, att styrelsen i ärenden som hänskjutits till nämnden närmast får en åklagarställning, förordat sådan ändring av förslaget, att det skall ankomma på styrelsen och icke på nämnden att avge förklaring och muntligen yttra sig över besvär mot nämndens beslut. Det synes mig emellertid knappast riktigt att anse styrelsen vanligen intaga åklagarställning i de ärenden styrelsen hänskjutit till nämnden. Jag vill härvid — jämväl med anledning av vad juristförbundet anfört i sitt remissvar — erinra om att stadgekommittén i sitt betänkande talat om en dylik åklagarställning allenast för en helt ringa grupp av ärenden, nämligen sådana, där styrelsen själv mot en advokat riktar anmärkningar av den art, att disciplinär åtgärd kan ifrågasättas. Härvid åsyftas framför allt de fall, då hänskjutandet till nämnden föranledes av anmärkningar, som framkommit vid en räkenskapsgranskning. I det stora flertalet av disciplinnämnden avgjorda ärenden torde det däremot te sig tämligen främmande att uppfatta styrelsen såsom mer eller mindre likställd med en åklagare. Med hänsyn till vad sålunda anförts har jag funnit mig böra i sak godtaga samfundets förslag. I formellt avseende har jag ansett de behövliga ändringarna böra göras i 56 kap. 14 § rättegångsbalken.

Lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1963.

2. Formen för bedrivande av advokatverksamhet

Gällande rätt. Enligt 8 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken må verksamhet som advokat icke bedrivas under form av aktiebolag eller i bolag med annan än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medgiver undantag.

Samfundets förslag. Stadgekommittén har till behandling upptagit ett inom samfundet väckt förslag om upphävande av förbudet att bedriva advokatverksamhet i aktiebolags form. Förslaget motiverades av förslagsställarna bl. a. med att lagstiftningen om allmän tilläggspension — som vid förslagets väckande ej var genomförd — kunde komma att utformas så, att möjligheterna för en advokat att tillförsäkra sig värdebeständig pension blev större, om han drev sin verksamhet i aktiebolags form. Kommittén ställer sig emellertid avvisande till förslaget och påpekar, att utformningen av berörda lagstiftning efter ändringar 1961 ej vidare utgör något skäl för förbudets upphävande. Till stöd för bibehållandet av förbudet anför kommittén bl. a.:

Mot förslaget att advokat borde tillåtas att driva sin verksamhet under form av aktiebolag talar framförallt två skäl, som båda är av betydande styrka. Det ena skälet är att advokatens personliga ansvar gentemot klienterna ovillkorligen måste upprätthållas. Annat har, såvitt kommittén känner till, icke från något håll ifrågasatts. — — — Det andra skälet mot att tillåta aktiebolagsformen är att det för samfundets styrelse skulle bli mycket svårt, för att icke säga omöjligt, att kontrollera att icke under firma, innehållande ordet advokat, rörelse i realiteten bedreves av annan än advokat eller i bolag med annan än advokat. De nu anförda två skälen mot aktiebolagsformens tillåtlighet är enligt kommitténs mening så tungt vägande att det icke kan bli tal om att upphäva förbudet mot drivande av advokatrörelse i aktiebolagsform, såvida icke mycket starka skäl kan anföras för en sådan ändring.

Mot aktiebolagsformen talar också etiska synpunkter. Med hänsyn till det personliga förhållande som råder mellan en advokat och hans klient vore det icke tilltalande att såsom ett mellanled inskjuta en juridisk person. Det personliga förtroendeförhållandet får icke äventyras, och advokatverksamheten bör icke kommersialiseras.

Kommittén ingår härefter å frågan, om förbudet alltjämt bör vara dispensabelt, och anför härutinnan:

Enligt kommitténs uppfattning saknas anledning att tillerkänna styrelsen befogenhet att bevilja dispens. Mellan de båda fall som avses i 8 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken föreligger den väsentliga skillnaden att, medan för ett bolagsförhållande med annan än advokat kan åberopas skäl, som enbart hänför sig till det speciella fallet, kan till stöd för en framställning om att få driva verksamhet i aktiebolagsform näppeligen åberopas andra skäl än sådana som med samma fog skulle kunna åberopas även av andra advokater. Något nämnvärt utrymme för hänsynstagande till förhållanden av individuell natur kan svårligen tänkas föreligga. Om styrelsen skulle bifalla en ansökan om tillstånd att driva verksamhet i form av aktiebolag,

skulle styrelsen knappast kunna undgå att i fortsättningen bifalla alla ansökningar därom.

På nu anförda skäl finner kommittén, att förbudet mot drivande av advokatverksamhet i aktiebolags form bör göras indispensabelt och möjligheten för styrelsen att bevilja undantag sålunda borttagas. I enlighet härmed föreslår kommittén ändring av 8 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken.

Yttrandena. Förslaget har icke föranlett någon erinran från remissorganens sida.

Departementschefen. Jag biträder samfundets förslag att borttaga möjligheten till dispens från förbudet att driva advokatverksamhet i aktiebolags form. Såsom stadgekommittén framhållit, är det knappast möjligt att för eftergivande av förbudet i visst fall åberopa skäl, som ej lika väl kan åberopas i flertalet andra fall. Enligt vad jag inhämtat finnes icke nu någon advokat, som driver sin rörelse i aktiebolags form.

Lagändringen torde böra träda i kraft den 1 juli 1963.

3. Verkan av advokats flyttning ur riket

Gällande rätt. Enligt 8 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken är advokat, som flyttar ur riket, skyldig att genast utträda ur samfundet; gör han det ej, skall styrelsen förordna om hans uteslutning.

Samfundets förslag. I stadgekommitténs betänkande föreslogs härutinnan ingen ändring av gällande rätt. Vid samfundets årsmöte framhölls emellertid, att en advokat, som får ett uppdrag t. ex. för Unesco eller annan internationell organisation och som på grund härav flyttar ur riket, icke bör uteslutas ur samfundet. Årsmötet beslöt förorda sådan ändring av rättegångsbalken, att styrelsen väl skulle äga befogenhet att utesluta advokat, som flyttar ur riket, men icke städse vara skyldig att förordna om hans uteslutning.

Yttrandena. Detta förslag har lämnats utan erinran av remissorganen.

Departementschefen. Jag delar samfundets uppfattning att advokats skyldighet att utträda ur samfundet vid utflyttning ur riket icke bör vara ovillkorlig. Möjlighet att kvarstå såsom ledamot av samfundet bör sålunda finnas exempelvis för advokat, som utflyttar ur riket för att fullgöra ett uppdrag för någon internationell organisation. Jag föreslår därför sådan ändring av 8 kap. 7 § rättegångsbalken, att styrelsen skall kunna medge undantag från utträdesplikten.

Lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1963.

IV. Förordnande av stämningsmän

Sedan rådmannen W. von Schéele i Stockholm i skrivelse den 15 januari 1962 väckt fråga om ändring av rättegångsbalkens regel om förordnande av stämningsmän, har inom justitiedepartementet upprättats en den 6 november 1962 dagtecknad promemoria (stencilerad) med förslag till ändrad lydelse av 33 kap. 24 § rättegångsbalken, i vilket lagrum bestämmelser i ämnet är meddelade.

Över promemorian har efter remiss yttranden avgivits av Göta hovrätt, rådhusrätterna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Uppsala, Umeå och Östersund, häradshövdingarna i Södra Roslags domsaga, Askims och Mölndals domsaga, Gällivare domsaga och Torna och Bara domsaga, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges landsfiskaler samt Sveriges advokatsamfund.

Gällande rätt m. m. Enligt 33 kap. 24 § rättegångsbalken åligger det underrätt att förordna erforderligt antal stämningsmän att, då de därför anlitas, verkställa delgivning. Förordnande skall enligt samma lagrum meddelas för visst kalenderår eller del därav. Om skäl är därtill, må förordnande av rätten återkallas. Fjärdingsman skall utan särskilt förordnande vara stämningsman. Förteckning å dem som är förordnade till stämningsmän skall finnas anslagen å rättens dörr och vara för allmänheten tillgänglig å rättens kansli.

En närmare redogörelse för förarbetena till gällande stadgande om tidsbegränsning av stämningsmannaförordnanden lämnas i departementspromemorian. Här må i korthet rörande dessa förarbeten endast anmärkas följande. Bestämmelser av enahanda innehåll som de nyssnämnda fanns intagna i den äldre rättegångsbalken, 11 kap. 37 § i den lydelse denna paragraf erhöll genom lag den 1 mars 1935. Dessförinnan upptog den äldre rättegångsbalken icke någon bestämmelse om att förordnande av stämningsman skulle meddelas för viss tid, utan det torde ha varit vanligt att förordnandena meddelades för livstiden. Införandet av tidsbegränsningen ägde samband med det bevisvärde, som i nyssnämnda lag tillerkändes intyg av stämningsman om delgivning. I proposition (nr 5) till 1935 års riksdag med förslag till nämnda lag uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet sålunda, att det icke behövde möta betänkligheter mot att låta intyg av allenast en stämningsman gälla som fullt bevis om delgivning, blott domstolarna sattes i tillfälle att utöva en mera verksam kontroll å stämningsmännen än som då skedde. I ändamål att möjliggöra en dylik kontroll ansåg sig departementschefen böra i främsta rummet förorda att stämningsmannauppdraget inskränktes till viss kortare tid. I ett inom departementet upprättat lagutkast, som efter remissbehandling lagts till grund för propositionen, hade i detta hänseende föreslagits att förordnandena skulle avse visst kalenderår eller del därav. En sådan bestämmelse fann departementschefen också ur ordningssynpunkt mest ändamålsenlig. Mot förslaget i den-

na del hade, enligt vad som framhölls i propositionen, från en del remissmyndigheters sida riktats erinringar, huvudsakligen motiverade därav att förfarandet med årligen återkommande förordnanden ansetts omständligt och dyrbart. Vad sålunda anförts innefattade enligt departementschefens mening dock icke tillräckliga skäl att på denna punkt frångå förslaget. Vid lagrådsgranskningen av departementschefens förslag lämnades den förordade bestämmelsen om begränsning av stämningsmannaförordnande till visst kalenderår eller del därav utan erinran av lagrådets flesta ledamöter. En ledamot av lagrådet hemställde emellertid i särskilt yttrande, att den berörda bestämmelsen skulle utgå, och framhöll därvid att den i alltför hög grad skulle orsaka underrätterna besvär utan motsvarande nytta och att den ej heller kunde anses innefatta en nödvändig förutsättning för genomförandet av förslaget i övrigt. Korrektiv i nödig omfattning mot att stämningsmannaskap bibehölls, där så ej lämpligen borde ske, ansåg samme ledamot kunna vinnas genom den i förslaget upptagna bestämmelsen om befogenhet för domstolen att återkalla förordnande. Detta yttrande föranledde icke departementschefen att frångå förslaget. Riksdagen antog lagförslaget med den utformning det erhållit i propositionen. Bestämmelsen om stämningsmannauppdragets inskränkande till viss tid överfördes sedermera oförändrad till nya rättegångsbalken.

I den inledningsvis berörda skrivelsen har rådmannen von Schéele ifrågasatt om icke förutsättningar nu föreligger för en lagändring av innebörd att stämningsmannaförordnanden i fortsättningen må kunna meddelas utan tidsbegräsning. I skrivelsen framhålles bl. a. att de årligen återkommande stämningsmannaförordnandena vid Stockholms rådhusrätt föranleder ett högst avsevärt arbete, som skulle kunna inbesparas, om bestämmelsen om tidsbegränsning upphävdes.

Departementspromemorian. Enligt vad som framhålles i promemorian bör syftet med den gällande begränsningen av stämningsmannaförordnanden till kalenderår eller del därav, nämligen att vinna verksam kontroll å stämningsmännen alltjämt upprätthållas i samma omfattning som för närvarande. Visserligen har stämningsmannainstitutionen för domstolarnas del efter nya rättegångsbalkens införande förlorat åtskilligt i betydelse, då numera delgivning i rättegång merendels sker genom rättens försorg med anlitande av posten. I viss icke helt obetydlig utsträckning torde dock alltjämt stämningsmän tagas i anspråk för delgivning i rättegång. Och för delgivning utom rättegång, t. ex. i exekutiva mål samt enskilda emellan av uppsägningar, testamenten m. m., anlitas stämningsmän säkerligen fortfarande i avsevärd grad. Det är därför av stor vikt, att stämningsmännen besitter nödiga kvalifikationer för sina uppgifter och i allo är lämpliga därför. Med hänsyn härtill bör det enligt promemorian ej komma ifråga att reellt sett försvaga kontrollen å stämningsmännen.

I promemorian påpekas att själva meddelandet av förordnanden i och för sig inte innebär någon kontroll å vederbörandes lämplighet som stämnings-

man men att det naturligen förutsättes — och säkerligen med rätta — att meddelandet av ett förordnande föregås av en prövning, att den förordnade är skickad för sitt uppdrag. I själva verket utgör skyldigheten för domstolarna att varje år meddela stämningsmannaförordnanden en ganska god säkerhet för att de tidigare förordnades lämplighet för sitt uppdrag en gång om året blir vederbörligen undersökt och bedömd. Det ifrågasättes emellertid, om icke en lika betryggande ordning skulle kunna åvägabringas utan att fördenskull stämningsmannaförordnanden, i många fall till stort antal, skulle behöva år efter år utfärdas.

Det framhålles i promemorian att spörsmålet synes kunna lösas så, att den prövning som nu sker en gång om året i samband med stämningsmannaförordnandenas meddelande bibehålles men de årliga förordnandena slopas. Domstolarna skulle alltså varje år, till synes lämpligen mot slutet av året, genomgå samtliga förordnanden, vare sig de är meddelade att gälla för viss tid eller tills vidare, och pröva, huruvida anledning förekommer till ändring beträffande något av dem. I fortsättningen anföres i promemorian:

För domstolens prövning skulle samma material som nu är förhanden föreligga, och prövningen skulle ske i samma ordning som för närvarande d. v. s. enligt lagen den 20 december 1946 om handläggning av domstolsärenden. Avser förordnandena domstolens egna tjänstemän, t. ex. stadstjänare eller tingsvaktmästare, behöver domstolen inga upplysningar utifrån om deras kvalifikationer. Är åter fråga om förordnanden för befattningshavare vid vissa myndigheter, bör dessa myndigheter före domstolsärendets upptagande ha prövat, om förordnandena alltjämt bör vara oförändrade, och meddelat domstolen besked därom. Beträffande förordnanden, som icke gäller befattningshavare vare sig vid domstolen själv eller vid viss myndighet, skulle upplysningar om de förordnades lämplighet i fall av behov inhämtas från samma källor som hittills. För domsagornas del exempelvis torde det vara vanligt, att landsfiskalerna — på eget initiativ eller efter förfrågan — till vederbörande domstol lämnar förslag om vilka som bör erhålla förordnanden som stämningsmän. Det synes tydligt att, om domstolarna på nu antytt sätt såsom ett särskilt ärende en gång om året till övervägande upptager fråga om beståndet av meddelade stämningsmannaförordnanden, domstolarna med samma omsorg, som nu visas vid utseende av stämningsmän, kommer att genomgå förordnandena och pröva, huruvida stämningsmännen alltjämt är skickade för sitt uppdrag. Samma kontroll som nu övas å stämningsmännen skulle följaktligen även framdeles vara förhanden. Vinsten av den nya ordningen skulle såsom antytts vara, att ett icke obetydligt arbete inbesparades för ett avsevärt antal domstolar genom att en mängd förordnanden ej vidare årligen behövde utfärdas. Det må erinras, att Stockholms rådhusrätt varje år förordnar över 300 stämningsmän och andra större rådhusrätter sannolikt i proportion därefter. Vad angår landsbygden utser häradsrätten i Södra Roslags domsaga, den folkrikaste i landet med över 100 000 invånare, inemot ett 50-tal stämningsmän om året.

I promemorian understrykes att domstolarna icke bör vara förhindrade att, om de så önskar, som hittills meddela förordnanden såsom stämningsman för kalenderår eller del därav. Ändringen i 33 kap. 24 § rättegångsbalken torde därför böra gå ut på, att den nuvarande tidsbegränsningen i uttrycket »förordnande meddelas för visst kalenderår eller del därav» ersättes

med »för viss tid eller tills vidare». Därjämte torde i lagrummet böra införas bestämmelse om skyldighet för rätten att årligen pröva beståndet av förordnandena. Vid promemorian har fogats förslag till lag om ändrad lydelse av 33 kap. 24 § rättegångsbalken, avfattat i enlighet med vad nu sagts. Den förordade lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1963.

Enligt vad som framhålles i promemorian kan vid förslagets tillämpning de domstolar, som vill meddela förordnanden för begränsad tid men anse kalenderår vara en alltför kort period, välja exempelvis 4 eller 6 år. Förordnanden tills vidare synes enligt promemorian icke böra meddelas utan varje tidsbegränsning. Är förordnandet givet för någon i hans egenskap av anställd hos viss myndighet, torde förordnandet böra äga giltighet, så länge anställningen varar. I andra fall synes lämpligt, att förordnandet begränsas att gälla, till dess den förordnade fyllt visst antal år, exempelvis 60 eller 65 år. Den begränsning i behörigheten, som nu torde tillämpas i fråga om förordnanden för befattningshavare vid viss myndighet och som består däri, att behörigheten blott gäller delgivning i tjänsten, d. v. s. sådan som sker efter förmans uppdrag, lärer alltjämt böra iakttagas.

Avslutningsvis anföres i promemorian att underrätterna torde utan särskild föreskrift kunna förväntas komma att på lämpligt sätt begränsa tillsvidareförordnanden liksom också att, på sätt nu torde vara vanligt, inskränka behörigheten för de befattningshavare vid vissa myndigheter som förordnas till stämningsmän för delgivning i tjänsten. I syfte att främja en effektiv kontroll å sådana stämningsmän, som förordnas för längre tid än kalenderår eller tills vidare och som erhåller sina förordnanden efter hemställan eller förslag av vissa myndigheter, torde domstolarna i samband med förordnandenas meddelande böra för myndigheterna framhålla angelägenheten av att de varje år genomgår samtliga förordnanden för övervägande, om anledning till ändring föreligger, samt meddelar domstolen resultatet därav i god tid före årets utgång, så att domstolen blir i tillfälle att vid sin årliga genomgång av stämningsmannaförordnandena göra en verklig prövning av lämpligheten av förordnandenas bestånd. Vidare torde domstolarna vid meddelande av nämnda förordnanden på hemställan eller förslag av myndighet böra hos myndigheten anhålla, att om beträffande någon stämningsman, vare sig han är förordnad för kalenderår, för längre tid eller tills vidare, förhållande skulle inträffa, som skulle göra honom olämplig eller mindre skickad för sitt uppdrag, omedelbart anmäla det för domstolen för prövning, huruvida förordnandet bör återkallas.

Remissyttrandena. Det i promemorian framlagda förslaget har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissorgan.

I åtskilliga yttranden framhålles att ett genomförande av förslaget skulle vara förenat med väsentliga fördelar. *Stockholms rådhusrätt* understryker sålunda att den föreslagna ordningen skulle medföra en avsevärd arbetsbesparing för rådhusrätten utan att kontrollen av stämningsmännens lämplighet blev försämrad. Även *rådhusrätten i Umeå* hälsar förslaget med till-

fredsställelse. För rådhusrätten har det förefallit anmärkningsvärt att, då samma stämningsmän förordnats år efter år, förordnandena varje år skolat förnyas. Enligt vad rådhusrätten särskilt framhåller har behovet av stämningsmän genom åren ökats. Anledningen härtill uppges vara att delgivning, som domstol har att ombesörja, visat sig bli säkrare, snabbare och effektivare utförd, därest stämningsmannadelgivning användes i stället för postdelgivning. *Rådhusrätten i Östersund* anser det tämligen överflödigt att meddela stämningsmannaförordnanden för endast ett år i sänder. Rådhusrätten vill även vitsorda, att dessa årliga förordnanden förorsakar jämväl de mindre eller medelstora domstolarna ett icke ringa besvär. Enligt samma rådhusrätt är det av gemensamt intresse för domstolarna att möjligheterna till en förenkling härutinnan tillvaratages. *Häradshövdingeföreningen* konstaterar likaledes att den nu gällande ordningen medfört onödigt arbete för domstolarna genom att nya förordnanden måste utfärdas för ett stort antal stämningsmän en gång om året. Det alldeles övervägande flertalet stämningsmän brukar enligt föreningen erhålla förnyat förordnande vid varje årsskifte. Även *rådhusrätten i Malmö* samt *landsfiskalsföreningen* har i sina yttranden understrukit förslagets förtjänster från praktiska synpunkter.

Häradshövdingen i Torna och Bara domsaga uppger å sin sida att antalet förordnade stämningsmän efter hand minskats inom domsagan. Delgivning, som måste verkställas genom stämningsmän, sker inom domsagan regelmässigt genom polismän och de av häradsrätten särskilt förordnade stämningsmännen anlitas endast i rena undantagsfall. Det framhålles att den föreslagna ändringen är utan betydelse för nämnda domsaga och liknande domsagor men att förhållandena kan tänkas bli annorlunda vid den beslutade omorganisationen av polisväsendet, då polismännen i större utsträckning centraliseras till större orter.

Häradshövdingen i Gällivare domsaga finner för sin del den i departementspromemorian förordade lagändringen icke medföra någon arbetslättnad av nämnvärd praktisk betydelse. Förhållandet skulle emellertid bli annorlunda, om kravet på årlig kontroll i form av särskilt domstolsärende anses kunna eftergivas. I sådant fall bör, enligt vad som uppges i häradshövdingens yttrande, en påtaglig arbetsbesparing kunna vinnas för ett stort antal domstolar. Det erinras i yttrandet att förslaget förutsätter att domstolarna vid meddelande av förordnanden på hemställan av myndighet skall framhålla vikten av att myndigheten omedelbart för domstolen anmäler förhållande, som anses böra föranleda återkallande av visst stämningsmannaförordnande. Iakttages detta och de övriga i förslaget lämnade anvisningarna rörande begränsning på lämpligt sätt av tillsvidareförordnanden m. m., torde det enligt samma yttrande icke böra möta betänkligheter att efterge kravet på årlig prövning av förordnandenas bestånd. Det ifrågasättes därvid, huruvida icke vissa föreskrifter rörande sättet för meddelande av stämningsmannaförordnanden och rättens tillsyn häröver bör meddelas i administrativ ordning.

Stadsdomarföreningen anser någon tidsbegränsning i och för sig icke vara nödvändig för sådana stämningsmän, vilkas uppdrag är knutet till innehav av viss tjänst, eftersom stämningsmannauppdraget i dessa fall upphör i och med att tjänsten frånträdes. I fråga om övriga stämningsmän synes det föreningen som om en av domstolen med jämna mellanrum företagen prövning av lämpligheten för uppdraget, icke helt skulle sakna värde. Föreningen säger sig därför vilja ansluta sig till vad som i departementspromemorian anförts. På liknande sätt uttalar sig *rådhusrätten i Hälsingborg*. Rådhusrätten tillägger att rent praktiska skäl även talar för en återkommande prövning av sådana stämningsmäns lämplighet, vilkas förordnande icke sammanhänger med viss tjänst. Bl. a. bör då och då kontrolleras att den förteckning över stämningsmän, som skall finnas anslagen å rättens dörr och vara tillgänglig för allmänheten å rättens kansli, är till sitt innehåll riktig. En motsvarande genomgång av gällande stämningsmannaförordnanden bör enligt rådhusrätten också ske hos de myndigheter, på vilkas begäran förordnanden utfärdats.

Frågan om kontrollen av stämningsmännen har behandlats jämväl i en del andra remissyttranden. *Rådhusrätten i Malmö* ansluter sig till det i departementspromemorian gjorda uttalandet att det ej bör ifrågakomma att reellt sett försvaga denna kontroll. Emellertid finner rådhusrätten det tvivelaktigt huruvida skyldighet bör åvila domstol att under för visst stämningsmannaförordnande löpande period årligen pröva förordnandets bestånd, när förordnandet gäller befattningshavare vid domstolen själv eller annan myndighet, på vars begäran förordnandet meddelats. Rådhusrätten ifrågasätter om ej bestämmelsen kunde erhålla den avfattningen, att rätten årligen skall pröva beståndet av sådana förordnanden, vilka gäller andra än befattningshavare vid domstolen eller annan myndighet, på vars begäran förordnandet meddelats. Enligt *häradshövdingeföreningen* torde en omprövning av en redan förordnad stämningsmans lämplighet sällan vara påkallad. Från praktiska synpunkter finner föreningen det dock lämpligt att en årlig granskning av förteckningen över stämningsmän äger rum, så att de stämningsmän, vilka på grund av långvarig sjukdom, avflyttning från orten, avgång från viss tjänst eller annan orsak bör erhålla entledigande, kan avföras från förteckningen och ersättas med nya stämningsmän. Föreningen tillstyrker därför förslaget. *Rådhusrätten i Östersund*, som framhåller vikten av att kraven på kontroll av stämningsmännen icke eftersättes, förklarar sig ha övervägt huruvida icke förordnandena skulle kunna prövas förslagsvis endast vart tredje år. Då rådhusrätten emellertid funnit en sådan ordning kunna medföra att prövningen lättare bortglömmes, säger sig rådhusrätten ha kommit till slutsatsen att den i promemorian föreslagna lösningen är att föredraga. I yttrandet från *rådhusrätten i Umeå* betonas att förslaget fyller rimliga anspråk på kontroll av stämningsförordnandena. *Häradshövdingen i Torna och Bara domsaga* gör samma uttalande samt tillägger att en anteckning av prövningsskyldigheten i domsagoalmanackans

minneslista torde för häradsrättens del vara tillfyllest för att den årliga prövningen icke bortglömmes.

När det gäller förordnanden att tills vidare vara stämningsman anser sig *Göta hovrätt* icke kunna instämma i det i promemorian gjorda uttalandet att underrätterna utan särskild föreskrift torde kunna förväntas begränsa sådana förordnanden. Tvärtom torde enligt hovrättens uppfattning obegränsade tillsvidareförordnanden komma att bli vanliga, om lagen ger möjlighet därtill. Därest en begränsning avses, på sätt i promemorian rekommenderas, finner hovrätten detta böra komma till uttryck i lagtexten eller möjligen i cirkulär till domstolarna. Hovrätten ifrågasätter om icke i sådant cirkulär jämväl bör erinras om vad domstolarna enligt promemorian bör iakttaga i vissa andra avseenden, då förordnanden för stämningsman meddelas, eftersom motiven till lagändringen icke kan förväntas bli beaktade utan någon erinran därom. *Rådhusrätten i Malmö* framhåller att lagtexten till synes står i strid med den i promemorian lämnade motiveringen, av vilken framgår att förordnanden tills vidare icke bör meddelas utan varje tidsbegränsning. Enligt rådhusrättens mening bör lagtexten bringas i bättre överensstämmelse med motiven.

Några remissinstanser — *häradshövdingeföreningen, häradshövdingen i Gällivare domsaga* samt *landsfiskalsföreningen* — har i sina yttranden ifrågasatt om icke ändring bör vidtagas jämväl av den i 33 kap. 24 § rättegångsbalken intagna bestämmelsen att fjärdingsman utan särskilt förordnande skall vara stämningsman. *Häradshövdingeföreningen* erinrar i sitt yttrande om att enligt lag den 6 juni 1925 om tillämplighet å vissa polismän av föreskrifter angående fjärdingsmän skall vad i lag eller författning finnes stadgat angående fjärdingsman i tillämpliga delar gälla i avseende å polisman, som jämlikt lagen om polisväsendet i riket finnes anställd i polisdistrikt, vari ingår köping eller landskommun eller del därav. Såvitt föreningen kunnat utröna lärer det ej längre finnas kvar några fjärdingsmän utan dessa har ersatts av polismän. Föreningen finner det därför lämpligt, att ordet »fjärdingsman» utbytes mot »polisman». Härigenom skulle bestämmelsen bli tillämplig även på polisman i stad, vilket enligt föreningens uppfattning icke vore någon nackdel. Det synes föreningen oegentligt att göra någon skillnad mellan polismän på landet och i stad med avseende å behörighet att verkställa delgivningar. Därest sådan behörighet skulle tillerkännas polisman i stad, torde enligt föreningen orden »eller av polisman i stad, då han verkställt delgivning efter förmans uppdrag» i 33 kap. 25 § första stycket rättegångsbalken kunna utgå. *Häradshövdingen i Gällivare domsaga* anser för sin del att det ifrågavarande stadgandet om fjärdingsman såsom stämningsman bör helt utgå och att i samband därmed bestämmelsen i 33 kap. 25 § rättegångsbalken rörande intyg av polisman i stad, som verkställt delgivning efter förmans uppdrag, bör ändras på sådant sätt att samma vitsord, som gäller beträffande intyg av stämningsman, tillkommer intyg av polisman vilken innehar eller uppehåller ordinarie befatt-

ning. *Landsfiskalsföreningen* uttalar sig också för en justering av 33 kap. 24 § rättegångsbalken med hänsyn till att befattningshavare med benämningen »fjärdingsman» icke längre förekommer. Enligt vad föreningen framhåller synes det dock bli nödvändigt att tills vidare bibehålla den i nu förevarande avseende föreskrivna åtskillnaden mellan olika polismanskategorier, vilken uppges ha sin grund i den skilda innebörd av begreppet »polisverksamhet», som enligt 1 § andra punkten lagen om polisväsendet i riket förefinnes mellan stad å ena sidan och landsbygd å den andra. Först sedan förstatligandet av polisväsendet genomförts finner föreningen det möjligt att ta definitiv ställning till frågan huruvida polismän i allmänhet eller vissa kategorier bland dem skall utan särskilt förordnande vara stämningsmän.

Departementschefen. Underrätt skall enligt 33 kap. 24 § rättegångsbalken förordna erforderligt antal stämningsmän att, då de därför anlitas, verkställa delgivning. Sådant förordnande får enligt samma lagrum endast meddelas för visst kalenderår eller del därav. Härav följer, att underrätt har att årligen utfärda nya stämningsmannaförordnanden. Nytt förordnande meddelas vanligen dem som förut varit förordnade till stämningsmän. I praktiken innebär sålunda förfarandet regelmässigt att givna stämningsmannauppdrag förlänges på ett år i sänder, ehuru nytt förordnande måste utfärdas för varje förlängningsperiod. Det årligen återkommande arbetet med utfärdande av nya stämningsmannaförordnanden tager för de större underrätternas del en icke helt obetydlig tid i anspråk. Det är därför naturligt, att man från domstolshåll tagit upp frågan om sådan ändring av nuvarande ordning, att detta arbete väsentligen besparas domstolarna.

Den nu föreskrivna tidsbegränsningen av stämningsmannaförordnande har till syfte att åvägabringa en återkommande prövning huruvida den som erhållit förordnande såsom stämningsman även fortsättningsvis bör inneha dylikt uppdrag. En sådan kontroll kan icke lämpligen undvaras. Däremot kan ifrågasättas, om icke kontrollen skulle kunna på tillfredsställande sätt utövas utan att nya förordnanden, på sina håll till stort antal, skall behöva år efter år utfärdas.

I promemorian har förslag framlagts om sådan ändring av 33 kap. 24 § rättegångsbalken att underrätt icke skall behöva begränsa stämningsmannaförordnande till visst kalenderår eller del därav utan kunna meddela dylikt förordnande även för längre tid än nu sagts eller tills vidare, dock med skyldighet för underrätten att årligen pröva beståndet av meddelat förordnande. Vad sålunda föreslagits har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissorganen. Även för egen del anser jag mig kunna biträda förslaget. Dess genomförande är ägnat att medföra en viss arbetsbesparing för domstolarna utan att den på detta område erforderliga kontrollen eftersättes.

Jag föreslår alltså, att stämningsmannaförordnande skall kunna meddelas för viss tid eller tills vidare samt att det skall åligga domstolen att årli-

gen pröva förordnandets bestånd. Med den årligen återkommande prövningen av stämningsmannaförordnandenas bestånd och med domstolens befogenhet att när som helst då förändrade förhållanden eller andra skäl därtill föranleder återkalla givet förordnande är måhända behovet av att meddela förordnande för tid, varunder den förordnade innehar viss befattning, eller för tiden till dess han uppnår viss ålder i allmänhet icke särskilt framträdande. Fall kan dock tänkas, där förordnande av denna typ kan te sig närliggande, och förslaget lägger icke hinder i vägen för att meddela förordnanden på sålunda bestämd tid. Liksom frågan om nya stämningsmannaförordnanden för närvarande vanligen upptages till behandling i slutet av året, kan den årliga prövningen av stämningsmannaförordnandenas bestånd lämpligen förläggas till denna tidpunkt på året. Vid prövningen bör samtliga förordnanden genomgås. Domstolarna lärer utan särskilda föreskrifter i ämnet komma att på lämpligt sätt införskaffa de upplysningar som erfordras för kontrollens utövande. Prövningen av stämningsmannaförordnandes bestånd är avsedd att ske i samma former som nu gäller för ärende rörande förordnande av stämningsman. Det kan förtjäna påpekas, att lagen om handläggning av domstolsärenden icke torde vara tillämplig på ärende angående förordnande av stämningsman (jfr NJA II 1943 s. 609 f samt 1947 s. 75 f, 88 och 93). Nämnas må ock, att 15 § magistratskungörelsen innehåller bestämmelse därom att ärende om förordnande av stämningsman avgöres av rådhusrätt i dess helhet. Frågan om sådan jämkning av denna bestämmelse, att den kommer att omfatta jämväl ärende rörande beståndet av meddelat stämningsmannaförordnande, torde få anmälas framdeles.

Det under remissbehandlingen väckta spörsmålet om ändring av den i 33 kap. 24 § rättegångsbalken intagna regeln om fjärdingsmans behörighet att vara stämningsman bör, såsom framhållits av föreningen Sveriges landsfiskaler, upptagas till prövning i samband med den omorganisation av polisväsendet, som är avsedd att komma till stånd vid polisväsendets förstatligande.

Den föreslagna lagändringen bör lämpligen träda i kraft den 1 juli 1963, så att de nya reglerna kan tillämpas, när underrätterna i slutet av innevarande år meddelar förordnanden av stämningsmän för tiden efter årets utgång.

V. Bevisuppgift i överrätt m. m.

Rättegångskommittén har den 6 juni 1961 överlämnat en promemoria (stencilerad) angående protokollföring av utsagor m. m. I promemorian har jämväl framlagts vissa förslag rörande bevisuppgift i fullföljdsinlaga till överrätt. Yttranden över denna promemoria har efter remiss avgivits av riksåklagarämbetet, samtliga hovrätter, Stockholms rådhusrätt, Göteborgs rådhusrätt, utredningen om hovrätternas domförhet, trafikmålskommittén, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Förening-

en Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges landsfogdar, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Sveriges juristförbund och Domstolarnas kanslipersonalförening. Av riksåklagarämbetet har överlämnats yttranden från statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Gällande rätt. Huvudregeln om anteckning av utsagor i protokoll finns i 6 kap. 6 § rättegångsbalken. Paragrafen har följande lydelse:

I protokoll skall antecknas utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet, samt vad rätten vid syn å stället iakttager.

Vid huvudförhandling i hovrätt vare ej nödigt att i protokollet antecknas utsaga eller iakttagelse, som nu sagts, med mindre anteckning därav kan antagas bliva av betydelse vid fullföljd till högsta domstolen. Ej heller vare sådan anteckning nödig vid huvudförhandling i högsta domstolen.

Sedan utsaga som skall antecknas i protokollet upptecknats, skall den enligt 8 § i samma kapitel uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet.

Enligt kapitlets 9 § äger rätten förordna att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig i stället för att antecknas i protokollet skall upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg. I denna ordning får även upptagas sammanfattning av utsaga, avseende vad som kan antagas vara av betydelse i målet. Vad som i 8 § stadgas om granskning av uppteckning skall i tillämpliga delar gälla beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi, samt rörande på fonetisk väg upptagen sammanfattning av utsaga.

Jämlikt 11 § protokollskungörelsen skall stenogram och fonogram över utsaga som upptagits enligt 6 kap. 9 § rättegångsbalken återges i vanlig skrift, när rätten eller vid fullföljd av talan högre rätt finner det erforderligt eller part eller annan begär avskrift.

Bestämmelser angående domens innehåll och avfattning finns för tvistemål i 17 kap. 7 § och för brottmål i 30 kap. 5 § rättegångsbalken. Enligt dessa stadganden, i de delar de är av intresse i förevarande sammanhang, skall i dom anges parternas yrkanden — i tvistemål jämväl parternas invändningar — samt de omständigheter på vilka de grundats, domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet samt domslutet.

I rättegångsbalkens 50 kap. ges bestämmelser angående vadetalan i tvistemål. Vill vadekäranden åberopa bevis, som ej förebragts tidigare, skall han enligt 4 § i vadeinlagan uppge beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden eljest att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han ange det i vadeinlagan jämte skälen därtill. Motsvarande regler gäller enligt 9 § för vadesvaranden i tvistemål med avseende på innehållet i genmälet.

Vad nu sagts om vadeinlaga och genmäle i tvistemål gäller även brottmål (51 kap. 4 och 9 §§ rättegångsbalken).

I besvärsinlaga till hovrätt skall klaganden enligt 52 kap. 3 §, om han vill åberopa bevis som ej förebragts tidigare, uppge beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan. Jämlikt 8 § i samma kapitel har förklaranden att iakttaga motsvarande regler.

Enligt 55 kap. 4 § rättegångsbalken skall revisionskärande, därest han vill åberopa tidigare icke förebragt bevis, i revisionsinlagan uppge beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall käranden uppge anledningen till att beviset ej förebragts tidigare. Åberopar käranden skriftligt bevis, skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid revisionsinlagan. Samma föreskrift gäller jämlikt kapitlets 9 § för revisionssvaranden i fråga om genmälet.

I fråga om besvärsinlaga och förklaring i högsta domstolen gäller enligt 56 kap. 4 och 9 §§ rättegångsbalken motsvarande regler som i besvärsförfarandet i hovrätt.

Vissa förarbeten m. m. I en särskild avdelning redogör rättegångskommittén bl. a. för förarbetena till de angivna föreskrifterna om protokoll och dom. Nämnas må, att bestämmelserna om utskrift av fonogram sedan rättegångsbalkens ikraftträdande vid två tillfällen varit föremål för översyn. Enligt den ursprungliga regeln i 6 kap. 9 § skulle direktupptagna stenogram och fonogram, så snart ske kunde, återges i vanlig skrift. Genom lagändring, som trädde i kraft den 1 juli 1952, överfördes bestämmelserna om utskrift av upptagna utsagor till protokollskungörelsen. På förslag av rättegångskommittén infördes då den begränsningen i skyldigheten att utskriva fonogram från direktupptagning, att detta behövde ske endast när rätten eller, vid fullföljd, högre rätt ansåg det erforderligt eller part eller annan begärde avskrift. Efter lagändring 1958, som trätt i kraft den 1 januari 1959, gäller numera samma inskränkning i utskriftsskyldigheten för stenogram och för fonetisk upptagning av sammanfattning av utsaga.

Vad angår förarbetena till de berörda reglerna om bevisuppgift vid fullföljd till högre instanser anförde processlagberedningen med avseende på förfarandet i hovrätt, att parterna under målets beredande var skyldiga att uppge de nya bevis de ville åberopa i hovrätten. Beträffande den redan vid underrätten förebragta bevisningen förelåg uppgiftsskyldighet allenast för det fall att parten ville, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skulle höras inför hovrätten eller syn å stället hållas. Han skulle i detta fall ange skälen för sin begäran.

I anslutning till 50 kap. 4 § rättegångsbalken yttrade processlagberedningen:

> För att hovrätten skall bliva i tillfälle att pröva, i vilken utsträckning bevisningen från underrätten skall upptagas ånyo i hovrätten och att på lämpligt sätt ordna förhandlingen, skall vadekäranden i vadeinlagan uppgiva,

huruvida han vill, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför rätten eller syn å stället hållas, jämte skälen därtill. Han skall också uppgiva, om han anser, att motparten skall infinna sig personligen. Vill vadekäranden åberopa nytt bevis, skall han uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift bifogas vadeinlagan. Förut åberopade skriftliga bevis skola finnas i akten. Underlåtenhet att lämna nu omförmälda uppgifter medför ej, att käranden är avskuren från att sedermera begära, att bevisning från underrätten skall upptagas ånyo eller att ny bevisning skall få förebringas. Han kan emellertid bliva skyldig att ersätta genom försummelsen förorsakade kostnader.

Rörande övriga nu ifrågavarande föreskrifter om bevisuppgift i överrätt hänvisade processlagberedningen väsentligen till 50 kap. 4 § rättegångsbalken. I motiveringen till 55 kap. 4 § rättegångsbalken anförde beredningen dock särskilt, att enligt kapitlets 14 § (= 13 § i den slutliga paragrafnumreringen) part i tvistemål ej fick i högsta domstolen åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, med mindre han gjorde sannolikt att han icke kunnat åberopa beviset vid lägre rätt eller han eljest haft giltig ursäkt att ej göra det. Med anledning härav syntes i tvistemål revisionskäranden, som i revisionsinlagan åberopar nytt bevis, böra uppge grunden till att beviset ej tidigare framlagts. Då muntlig bevisning, som upptagits vid lägre rätt, endast undantagsvis får upptagas ånyo i högsta domstolen, ansågs någon allmän föreskrift om att käranden skulle ange, huruvida han påkallade bevisningens återupptagande, ej erforderlig. Skulle käranden i något fall begära, att dylik bevisning skulle upptagas ånyo, borde han ange det i revisionsinlagan jämte skälen därtill.

Skrivelse från hovrättspresidenterna. I en till rättegångskommittén överlämnad framställning anhöll presidenterna i rikets hovrätter om utredning rörande domstolarnas skyldighet att protokollföra utsagor m. m. Presidenterna framhöll bl. a. att de fonetiska upptagningarna av utsagor kommit att användas i större omfattning än vad som ursprungligen beräknats. Fonetiska upptagningar var behäftade med den olägenheten, att de blev mycket omfattande och att utskriftsarbetet blev tidsödande och personalkrävande. Samtidigt vållade detta vidlyftiga och obearbetade material ett oproportionerligt arbete för överinstanserna. Enligt presidenternas mening borde föreskrifterna om skyldigheten att protokollföra utsagor överses. I samband därmed borde även reglerna för avfattning av dom bli föremål för översyn. Syftet med utredningen borde vara att, mot bakgrunden av hittills vunna erfarenheter, nå fram till en så praktisk ordning som möjligt. Om utredningen skulle ge vid handen att protokolleringen av utsagor i princip kunde upphöra, därest i stället tillräckligt utförliga och koncentrerade uppgifter intogs i domen, kunde det enligt presidenternas åsikt icke från rättssäkerhetssynpunkt anföras vägande invändningar mot en sådan ordning.

Rättegångskommittén. Kommittén behandlar ingående presidenternas framställning rörande skyldigheten att protokollföra utsagor. Därvid framhåller kommittén bl. a., att utvecklingen efter rättegångsbalkens tillkomst lett till att metoden med fonetisk direktupptagning kommit att bli dominerande vid våra domstolar. Metodens ökade användning har enligt kommitténs åsikt inneburit en stor vinst. Å andra sidan medför den fonetiska upptagningen även vissa olägenheter. Vid en bedömning av de fördelar och nackdelar, som protokolleringsskyldighetens upphävande skulle medföra, anser kommittén nackdelarna vara övervägande. Kommittén avvisar därför tanken på upphävande eller inskränkning av protokolleringsskyldigheten.

Emellertid anser kommittén det angeläget att på allt sätt söka undanröja de olägenheter, som vidlåder systemet med obligatorisk protokollering av utsagor. Med hänsyn till den dominerande ställning, som den fonetiska upptagningsmetoden har, finner kommittén det betydelsefullt att såvitt möjligt komma tillrätta med olägenheterna av denna metod. I sådant syfte framlägger kommittén förslag i skilda hänseenden. Ett av dessa förslag, vilket rör bevisuppgift i överrätt, förutsätter ändringar i rättegångsbalken.

Som grund för detta förslag anför kommittén att det för åstadkommande av en verklig lättnad i utskriftsskyldigheten fordras medverkan från parternas sida. Enligt kommitténs mening är det av vikt att överrätten på ett tidigt stadium får kännedom om vilken bevisning som åberopas. Jämlikt gällande regler rörande hovrättsförfarandet skall part i vadeinlaga eller genmäle ange de bevis han ämnade åberopa, i den mån de icke tidigare förebragts. Vidare skall anges, om förhör inför hovrätten med vittne eller annan påkallas. Detta gäller enligt kommittén oavsett om vittnet redan hörts i underrätten eller är ett nytt vittne. Part behöver således icke, framhåller kommittén, i vadeinlaga eller genmäle uppge, huruvida han åberopar en i underrätten avgiven utsaga. Till följd härav får hovrätten ofta sent — stundom först vid huvudförhandlingen — kännedom om huruvida en utsaga åberopas eller icke. Detta innebar ingen olägenhet så länge utskriftsskyldigheten var obligatorisk; överrätten hade då alltid tillgång till utskrifter av alla utsagor. Eftersom utskrift numera behöver ske först efter beställning, är det enligt kommitténs uppfattning av intresse att hovrätten långt tidigare får reda på vilka utsagor som åberopas. Det synes kommittén i regel icke möta något hinder att detta anges i vadeinlaga eller genmäle. Bestämmelserna om vad vadeinlaga och genmäle skall innehålla bör därför utformas så, att part däri skall ange all bevisning som åberopas. Denna skyldighet skall lika litet som nu vara av preklusiv natur. Brist i detta hänseende skall föranleda föreläggande att komplettera bevisuppgiften. Motsvarande regler bör enligt kommitténs mening gälla för besvärsförfarandet i hovrätt och för rättegången i högsta domstolen. Kommittén föreslår därför dylik ändring i ifrågavarande bestämmelser enligt utarbetat lagförslag, vilket torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *bilaga B*. De av förslaget berörda lagrummen i rättegångsbalken är 50 kap. 4 och 9 §§, 51 kap. 4 och 9 §§, 52 kap. 3 och 8 §§, 55 kap. 4 och 9 §§ samt 56 kap. 4 och 9 §§.

Yttrandena. Det stora flertalet remissinstanser delar kommitténs uppfattning, att de nuvarande föreskrifterna om skyldighet för domstol att föra protokoll icke bör ändras. Några remissinstanser är dock av annan mening och förordar att spörsmålet utredes ytterligare.

Förslaget till ändring av reglerna om bevisuppgift i fullföljdsinlaga och genmäle har tämligen genomgående tillstyrkts eller i princip lämnats utan erinran. Flera remissorgan har likväl ifrågasatt, om förslaget verkligen kommer att leda till någon större lättnad för domstolarna med avseende på skyldigheten att göra utskrifter av fonetiska upptagningar. Å andra sidan har vid remissbehandlingen den åsikten kommit till uttryck, att den förordade reformen kan vara till gagn för processförfarandet i överrätten. Kommitténs förslag har avstyrkts av *Sveriges advokatsamfund.*

Bland remissinstanser som utan närmare kommentarer i princip anslutit sig till förslaget är *Göta hovrätt, en minoritet inom hovrätten för Övre Norrland, Stockholms rådhusrätt, Föreningen Sveriges landsfogdar, Föreningen Sveriges landsfiskaler* och *Sveriges juristförbund.* I yttrandet från *Svea hovrätt* anföres att effekten av de åtgärder, som kommittén föreslagit, i högsta grad blir beroende av att parterna vid förberedandet av processen i högre instans ägnar erforderlig uppmärksamhet bl. a. åt frågan, vilken av den vid lägre rätt upptagna bevisningen de vill åberopa. Det krav på parternas medverkan, som sålunda måste ställas, synes skäligt och väl förenligt med en modern syn på parternas aktivitet i processen. Hovrätten tillstyrker förslaget. Det gör även *trafikmålskommittén,* som dock framhåller önskvärdheten av att parterna, i den mån detta är möjligt, redan i samband med avgivande av vadeinlaga eller genmäle får taga ställning till frågan, om såsom bevisning åberopas endast i domen intagen sammanfattning av vittnesförhör eller annan muntlig bevisning.

Hovrätten för Nedre Norrland har i sak ingen erinran mot de förordade ändringarna i rättegångsbalken men anser, att dessa knappast kan väntas medföra några verkliga förbättringar i de hänseenden, som kommittén åsyftar med förslaget. Liknande uppfattning har *hovrätten för Västra Sverige.* Jämväl *Föreningen Sveriges häradshövdingar* menar att de av rättegångskommittén föreslagna ändringarna rörande fullföljdsinlagornas innehåll knappast är ägnade att i nämnvärd mån minska rådande olägenheter med avseende på fonogramutskrifterna. *Riksåklagarämbetet* finner det också vara tveksamt, om ett genomförande av kommitténs förslag kommer att få någon mera avsevärd effekt när det gäller att begränsa arbetet med utskrivning av fonetiskt upptagna utsagor. Enligt ämbetets mening torde nämligen möjligheterna att inskränka behovet av fonogramutskrifter icke vara särskilt stora. Kommittén synes ha räknat med behov av utskrifter i fullföljda mål enbart för själva handläggningen i fullföljdsinstansen. Parterna kan emellertid behöva utskrifter för åtskilliga andra ändamål, såsom för ställningstagande till fullföljdsfrågan eller för att kunna bedöma, vilken bevisning som skall åberopas i överinstansen. Vidare kan utskrifter erfordras för överrättsförhandlingens förberedande särskilt i de ofta förekommande fall,

då personbyte skett på någondera sidan. I mera vidlyftiga mål, vilkas handläggning sträcker sig över en längre tidsperiod och i vilka omfattande muntlig bevisning förebringas, kan behov yppa sig för parterna att få tillgång till utskrifter redan under handläggningen i första instans, t. ex. som underlag för pläderingen. Enahanda synpunkter möter i yttrandet från *statsåklagaren i Stockholm.*

I likhet med kommittén anser *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* det angeläget att det betungande arbetet med utskrivning av fonogram så långt möjligt nedbringas. Det kan enligt föreningen dock ifrågasättas, om detta syfte ej kan förverkligas utan ändring i rättegångsbalken. En vidgad kontakt mellan hovrätten och parterna före huvudförhandlingen synes ägnad att eliminera onödigt arbete.

Såsom antytts tillstyrker somliga remissinstanser kommittéförslaget under framförande av andra synpunkter än önskemålet att minska domstolarnas arbete med fonogramutskrifter. Enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* kan det vara önskvärt att part i klagoskrift till överrätt anger den bevisning han åberopar och icke blott den bevisning, som ej tidigare förebragts. Detta kan vara ägnat att precisera partens talan i sådana fall då fullföljden icke omfattar målet i dess helhet. Härigenom vinnes en bättre förberedelse av huvudförhandlingen i överrätt. I viss utsträckning kan därigenom åstadkommas att överrätt icke från lägre rätt infordrar bevismaterial som är inaktuellt. *Riksåklagarämbetet* finner det — även bortsett från frågan om den belastning utskriftsarbetet utgör för domstolarna — vara i princip riktigt och önskvärt, att parterna förmås att på ett så tidigt stadium som möjligt ange all den bevisning de önskar åberopa i fullföljdsinstansen, alltså oavsett om bevisningen åberopats tidigare eller icke. *Statsåklagaren i Stockholm* framhåller att kommittéförslaget leder till en precisering av bevisningen i ett tidigare skede än vad som nu är fallet och att en sådan ordning synes vara motiverad. Enligt *statsåklagaren i Göteborg* får det anses tillfredsställande att parterna i vadeinlagor och genmälen skall ange den bevisning de önskar åberopa i hovrätten och icke endast de bevis, som icke tidigare förebragts. De flesta åklagare torde redan för närvarande i vadeinlagor och genmälen uppge, huruvida de vill åberopa förut upptagen bevisning. Någon invändning emot att denna princip lagfästes kan icke göras.

I det avstyrkande yttrandet från *advokatsamfundet* framhåller dess styrelse att, även om den är fullt medveten om att vissa lättnader i fråga om utskrivning av fonogram skulle ernås genom de föreslagna ändringarna i rättegångsbalken, styrelsen är synnerligen tveksam rörande dessas lämplighet från rättssäkerhetssynpunkt. Enligt styrelsens mening kan det icke vara riktigt att betaga part möjligheten att i överrätten, så länge målet är anhängigt där, åberopa tidigare förebragt bevisning. Det kan ställa sig mycket svårt för parterna att redan vid tidpunkten för bevisuppgiftens lämnande taga ståndpunkt till denna bevisnings betydelse för överrättsprocessen. Ett dylikt övervägande kan av skilda skäl mycket väl bli aktuellt först senare under handläggningen i överrätten, t. o. m. först under huvudförhandlingen.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser styrelsen de praktiska olägenheterna av de av kommittén föreslagna lagändringarna vara så betydande i förhållande till de fördelar, som skulle stå att vinna därmed i fråga om lättnader rörande fonogramutskrifter, att styrelsen avstyrker kommitténs förslag härutinnan.

Beträffande den av kommittén föreslagna lagtexten påpekas från åtskilliga håll, att borttagandet av satsen »som ej tidigare förebragts» har till följd att det stadgade kravet på bifogande av skriftliga bevis kommer att avse även skriftliga bevis, som förebragts tidigare. Eftersom denna konsekvens icke torde ha varit avsedd av kommittén, förordar remissinstanserna att till orden »skriftligt bevis» fogas bestämningen »som ej tidigare förebragts». Med hänsyn till att part enligt kommittéförslaget vid fullföljd i hovrätt skall ange all åberopad bevisning ifrågasätter vidare *Göta hovrätt,* huruvida icke föreskrifterna om angivande av vittnen m. m. bör utformas annorlunda.

Departementschefen. Rättegångskommittén, i vars uppdrag ingått att undersöka möjligheterna att inskränka protokolleringsskyldigheten, har icke ansett någon begränsning därav böra ske och kommitténs ståndpunkt härutinnan har gillats av det stora flertalet remissorgan. Med detta utrednings- och remissresultat vill det förefalla som om reglerna om själva protokolleringsskyldigheten skulle lämna föga utrymme för några rationaliseringsåtgärder. Jag har icke för avsikt att i förevarande ärende närmare ingå härpå men vill dock till belysning av det sagda framhålla, att bevisutsagor, som i och för sig omfattas av protokolleringsskyldigheten, kan — i stället för att antecknas i protokoll — upptagas fonetiskt och att denna utväg anlitas i mycket vidsträckt omfattning av våra domstolar. Med denna upptagningsmetod blir själva upptagningen knappast något arbetskrävande eller eljest tyngande moment.

Vad som däremot emellanåt kräver åtskilligt arbete är utskriften av fonogrammen. Det är därför naturligt, att utskriftsskyldigheten under senare tid kommit att stå i blickpunkten för rationaliseringssträvanden på protokollsgöromålens område. Medan det ursprungligen ålåg domstolen att alltid låta utskriva fonogram — liksom för övrigt även stenogram — över bevisutsagor oberoende av om något aktuellt behov därav förelåg, har utskriftsskyldigheten — jämsides med andra reformer i syfte att lätta protokollsarbetet — i olika etapper modifierats, så att fonogram och stenogram för närvarande icke behöver återges i vanlig skrift i andra fall än då rätten eller, vid fullföljd av talan, högre rätt finner det erforderligt eller part eller annan begär avskrift. I den stora mängden av mål, som icke fullföljes till högre instans, torde därför numera i regel icke någon utskrift av fonogram eller stenogram ske. Att man sålunda redan nått ganska långt i strävandena att begränsa utskriftsarbetet, hindrar icke, att man låter sig angeläget vara att ytterligare nedbringa detta arbete, så långt möjlighet därtill erbjuder sig.

En viss ytterligare reduktion av utskriftsarbetet synes ligga inom räckhåll, om skyldigheten att lämna bevisuppgift i överinstans utformas något

annorlunda än för närvarande. När högre rätt skall taga ställning till frågan, om eller i vad mån utskrift av fonogram eller stenogram skall infordras från underinstansen, är det uppenbarligen av värde för överrätten att veta, huruvida eller i vilken utsträckning parterna i överrättsprocessen vill åberopa bevisupptagning, som skett i lägre instans. Likväl finnes för närvarande icke någon skyldighet stadgad för parterna att lämna uppgift härutinnan. Följden härav kan lätt bli, att överrätten ser sig nödsakad att för säkerhets skull rekvirera utskrift av samtliga bevisutsagor, som upptagits i lägre rätt. På så sätt kan stundom utskrift komma att ske av utsagor, som icke längre har aktualitet i målet. Bland annat för att förebygga detta bör parterna vara pliktiga att i fullföljdsinlaga och genmäle uppge all den bevisning, som de önskar åberopa i överinstansen. Det förslag härom, som rättegångskommittén framlagt och som tämligen allmänt godtagits av remissorganen, kan jag alltså i princip biträda. Även om en sådan reform icke kan väntas medföra någon betydande reduktion av utskriftsarbetet, bör man likväl ej förspilla något tillfälle till rationalisering av protokollsgöromålen. Onödigt utskriftsarbete kan därigenom förebyggas exempelvis i det icke helt sällsynta fall, då en part ej vill i överrätt åberopa ett i lägre instans avgivet vittnesmål, därför att detta visat sig icke ha det värde parten förväntat sig. Detsamma gäller för det fall, att den i underinstans avgivna bevisutsagan hänför sig till del av målet som icke har aktualitet i överinstansen. Med hänsyn till stadgandet i 36 kap. 16 § andra stycket rättegångsbalken lärer däremot utskrift av vittnesmål icke utan vidare kunna undvaras, när vittne skall höras på nytt i överinstansen.

Även andra måhända än mer vägande skäl än önskemålet att i ytterligare någon mån nedbringa utskriftsarbetet talar för en reform i här angiven riktning. En skyldighet för part att i fullföljdsinlaga och genmäle lämna uppgift om all den bevisning han önskar åberopa i överinstansen och vad han vill styrka med varje särskilt bevis är ägnad att bättre än nuvarande ordning klarlägga processläget i överinstansen. Härmed vinnes bl. a. ökade möjligheter för part att säkert bedöma behovet av motbevisning och för överrätten att planlägga förhandlingen i målet och annat domstolen åvilande arbete.

Skyldigheten att lämna fullständig bevisuppgift i överrätt torde icke bli nämnvärt mera betungande för part än den plikt att lämna uppgift om nytillkommande bevisning, som nu åvilar part i överinstans. I den mån part i överrätt åberopar samma bevisning som i underinstans och syftet med bevisningen är oförändrat, kan hänvisning i erforderlig utsträckning ske till den bevisuppgift, som lämnats i underinstansen. Med anledning av vad som anförts i remissvaret från advokatsamfundets styrelse vill jag i likhet med rättegångskommittén betona, att skyldigheten att i överrätt lämna fullständig bevisuppgift lika litet som nuvarande uppgiftsskyldighet skall ha preklusiv karaktär. En annan sak är att försummad uppgiftsplikt kan medföra skyldighet att ersätta motparten därav föranledd rättegångskostnad.

Införande av skyldighet för part att i fullföljdsinlaga eller genmäle lämna fullständig bevisuppgift föranleder ändringar i 50 kap. 4 och 9 §§, 51 kap. 4 och 9 §§, 52 kap. 3 och 8 §§, 55 kap. 4 och 9 §§ samt 56 kap. 4 och 9 §§. Vid lagtextens utformning bör vissa påpekanden, som gjorts under remissbehandlingen, beaktas.

Lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1963. Föres talan mot dom eller beslut som meddelats före lagens ikraftträdande, bör äldre lags regler om skyldighet för parterna att lämna bevisuppgift i den högre rätten fortfarande tillämpas.

VI. Vissa ändringar i militära rättegångslagen

I skrivelse den 10 december 1960 har riksdagens militieombudsman hos Kungl. Maj:t väckt fråga om vissa ändringar i militära rättegångslagen. Över denna skrivelse har efter remiss yttranden avgivits av hovrätten för Nedre Norrland, överbefälhavaren, försvarets civilförvaltning, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges auditörer och Sveriges advokatsamfund. Överbefälhavaren har bifogat yttranden från de tre försvarsgrenscheferna.

Gällande rätt. I 20 § militära rättegångslagen stadgas att auditör är jämte den bestraffningsberättigade ansvarig för beslut, som denne fattar på tillstyrkan av auditören. Enligt 38 § samma lag skall — med vissa i 39 § angivna undantag — yttrande av auditören inhämtas, innan disciplinstraff ålägges; även eljest skall, innan beslut meddelas i disciplinmål, yttrande av auditören inhämtas, om det med hänsyn till sakens beskaffenhet finnes erforderligt och kan ske utan olägenhet. Jämlikt 41 § i lagen skall över bestraffningsberättigad befattningshavares handläggning av disciplinmål i princip föras protokoll, vari antecknas auditörens yttrande och den bestraffningsberättigades beslut. Slutligt beslut i disciplinmål skall enligt 13 § militära rättsvårdskungörelsen underskrivas av den bestraffningsberättigade och, där auditörens yttrande inhämtats, kontrasigneras av denne. Kontrasignation erfordras dock ej, om auditörens yttrande avgivits skriftligen och beslutet till alla delar överensstämmer med yttrandet. Om auditören icke biträder beslutet, skall detta på lämpligt sätt anmärkas i samband med kontrasignationen. I 42 § militära rättegångslagen föreskrives att beslut i disciplinmål, varigenom disciplinstraff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts, ofördröjligen skall skriftligen delges den mot vilken beslutet riktar sig. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga, om han vill klaga över beslutet.

Beträffande ersättningsmål stadgas i 62 § militära rättegångslagen att, innan ersättningsskyldighet ålägges, auditörens yttrande skall inhämtas angående frågan om förhandenvaron av sådan skyldighet och om ersättningens belopp. I 63 § samma lag föreskrives att beträffande protokoll i ersätt-

ningsmål skall vad i lagens 41 § stadgas äga motsvarande tillämpning. Beslut, varigenom ersättningsskyldighet ålagts, skall skriftligen delges den ersättningsskyldige. Det skall innehålla underrättelse om vad som skall iakttagas vid klagan över beslut. I 23 § militära rättsvårdskungörelsen ges föreskrifter — av enahanda innehåll som i kungörelsens 13 § — rörande kontrasignation av auditören i ersättningsmål.

Skrivelsen från riksdagens militieombudsman. I skrivelsen framhåller militieombudsmannen, att han i samband med sin granskningsverksamhet gjort vissa undersökningar i syfte att utröna huruvida i fall, där i disciplinmål meddelats straffbeslut som icke biträtts av auditören, den mot vilken beslutet riktats vid delgivningen av beslutet jämväl underrättats om att auditören uttalat från beslutet avvikande mening. Det har därvid framkommit att någon sådan underrättelse icke brukar lämnas, och detta vare sig auditörens skiljaktiga mening gäller straffmätningen eller förhandenvaron över huvud av förutsättningar för straffbarhet. Vid delgivning av straffålägganden, som meddelats i disciplinmål, använder man av försvarets civilförvaltning fastställt blankettformulär.

Militieombudsmannen uttalar vidare, att medverkan av auditör vid den disciplinära bestraffningsrättens utövning från rättssäkerhetssynpunkt är av största betydelse. Därvidlag hänvisas till att under förarbetena till militära rättegångslagen kraftigt framhävdes, att det för ett behörigt tillgodoseende av rättssäkerhetens krav var nödvändigt att den bestraffningsberättigade till sitt förfogande hade en kompetent juridisk rådgivare, som under ämbetsansvar hade att biträda honom vid handläggningen av disciplinmål. Det är givet att det från rättssäkerhetssynpunkt uppställda kravet på medverkan av auditör blir starkt framträdande icke minst mot bakgrunden av att det i disciplinmålen är fråga om ett, i jämförelse med domstolsrättsskipningen, mera summariskt anordnat förfarande, där avgörandet ankommer på befattningshavare som regelmässigt icke har juridisk utbildning. Redan det anförda talar enligt militieombudsmannens mening bestämt för införandet av skyldighet för vederbörande bestraffningsberättigade chef att i samband med att meddelat straffbeslut delges den, mot vilken beslutet riktar sig, i förekommande fall även låta underrätta honom om att auditören icke biträtt beslutet. Endast på detta sätt blir det sörjt för att den lagförde erhåller säker kännedom om en med förfarandet sammanhängande omständighet, som obestridligt är av grundläggande betydelse från rättssäkerhetssynpunkt och, enligt sakens natur, måste förutsättas vara av särskild betydelse för den lagförde vid bedömande av om han bör begagna sig av den möjlighet som lagligen tillkommer honom att fullfölja talan mot beslutet.

Även åtskilliga särskilda omständigheter talar, fortsätter militieombudsmannen, för införandet av sådan underrättelseskyldighet som nyss nämnts. Då det gäller i disciplinmål ålagt arreststraff, är tiden för klagan över straffbeslutet begränsad till två dagar från utgången av den dag som den lagförde erhöll del av beslutet. Det är uppenbart att därmed också möjlig-

heterna för honom att av utomstående i tid erhålla tillförlitlig vägledning för bedömande av fullföljdsfrågan är i betydlig mån begränsade och att han därför icke bör betagas den tillgång till vägledning, som otvivelaktigt måste vara att finna i en av auditören uttalad skiljaktig mening. En ordning som icke tillförsäkrar den lagförde kännedom om skiljaktighet beträffande straffbeslutet synes för övrigt vara föga förenlig med ett i 45 § militära rättegångslagen upptaget stadgande med syfte att för den, som ålagts straff i disciplinmål, underlätta hans åtgärder att tillvarataga sin rätt i fråga om fullföljande av talan mot straffbeslutet. I stadgandet föreskrives att vid fullföljd av talan mot beslut i disciplinmål klaganden äger hos någon som har att mottaga fullföljdsinlagan, d. v. s. hos militär befattningshavare, få nödigt biträde med dess författande. Mot bakgrunden av detta stadgande kan det — under de särskilda förhållanden som föreligger beträffande disciplinärförfarandet — enligt militieombudsmannens mening icke anses godtagbart, att den bestraffade själv måste vara verksam för att få kännedom om en för hans rätt så betydelsefull omständighet som att auditören icke biträtt straffbeslutet.

På de anförda skälen föreslår militieombudsmannen en komplettering av de delgivningsbestämmelser, som gäller beträffande straffbeslut i disciplinmål. Lämpligen kan detta ske genom tillägg till 42 § militära rättegångslagen. Samtidigt torde enligt militieombudsmannen även böra upptagas fråga om motsvarande komplettering av 63 § samma lag i vad avser delgivning av beslut i ersättningsmål, varigenom ersättningsskyldighet ålagts.

Yttrandena. Praktiskt taget samtliga remissinstanser har ställt sig positiva till förslaget, att vid delgivning av beslut i disciplinmål enligt 42 § militära rättegångslagen den, mot vilken beslutet riktar sig, i förekommande fall bör underrättas om att auditören icke biträtt beslutet. Endast *chefen för armén* har ansett sig icke kunna helt tillstyrka en sådan ordning.

Föreningen Sveriges häradshövdingar betonar att i fråga om disciplinmålen, i jämförelse med domstolsrättsskipningen, såtillvida gäller säregna förhållanden som det här rör ett summariskt anordnat förfarande, där avgörandet ankommer på befattningshavare som vanligen icke har juridisk utbildning. Vidare är tiden för klagan över straffbeslut, varigenom arreststraff ålagts, bestämd till allenast två dagar från utgången av den dag den lagförde erhöll del av beslutet. Främst med hänsyn till dessa omständigheter finner föreningen i likhet med militieombudsmannen angeläget att vid delgivning av straffbeslut, som icke biträdes av auditören, detta förhållande bringas till den dömdes kännedom. Enligt *Föreningen Sveriges stadsdomare* är, såsom militieombudsmannen framhållit, auditörs medverkan vid utövningen av den disciplinära bestraffningsrätten inom försvaret av största betydelse från rättssäkerhetssynpunkt. Det synes därför — med hänsyn till förfarandets fortsatta utformning — självklart att den lagförde samtidigt som han delges beslutet om disciplinär åtgärd, riktad mot honom, erhåller

underrättelse om att auditören icke biträtt detta. Att i praktiken genomföra den förordade reformen, synes icke erbjuda minsta svårighet.

I yttrandet från *chefen för marinen* anföres bl. a.:

Frågan huruvida den bestraffade bör få del av auditörens avvikande mening synes även vara av viss betydelse i en eventuell debatt om disciplinstraffens avskaffande som korrektionsmedel inom krigsmakten. Ur militär synpunkt torde det vara ett önskemål att straff för brott av krigsmän skall kunna åläggas av befattningshavare vid krigsmakten. En förutsättning härför är emellertid uppenbarligen att auditör medverkar eftersom det i disciplinmålen är fråga om ett i jämförelse med domstolsrättskipningen mera summariskt anordnat förfarande. Att den bestraffningsberättigade chefen underlåter att vid delgivning av straffbeslut meddela auditörens avvikande mening skulle kunna anföras som en brist i den enskildes rättsskydd och sålunda som ett argument för att disciplinmålsförfarandet icke är tillfyllest utan bör överföras till de allmänna domstolarna.

Som nämnts intager *chefen för armén* icke en alltigenom positiv ståndpunkt till militieombudsmannens förslag i denna del. Chefen för armén framhåller att straffbesluts utformning kräver medverkan av juridisk sakkunskap dels i vad avser frågan huruvida straffbarhet föreligger, dels för bestämmande av tillämpligt lagrum. I fall, då den bestraffningsberättigade chefens beslut i dessa delar skulle avvika från auditörens rekommendation, är det från rättssäkerhetssynpunkt lämpligt att den bestraffade underrättas. Chefen för armén fortsätter:

Straffmätning är förvisso också en juridisk angelägenhet. De militära disciplinstraffen är i den mån de åläggs i disciplinmål och sålunda i regel avser brott mot militära ordnings-, lydnads- eller andra bestämmelser, främst att hänföra till de korrigeringsmedel, som en bestraffningsberättigad förbandschef bör förfoga över. Straffmätningen skall därför väsentligen återspegla omfattningen eller betydelsen av en förseelse, som hänför sig till brott mot militära bestämmelser. För ett dylikt bedömande är den bestraffningsberättigade enligt chefens för armén mening väl kvalificerad. Erfarenheten visar för övrigt, att eventuellt skiljaktiga meningar mellan chef och auditör ofta brukar kunna jämkas.

Om i enstaka fall chefen har annan mening än auditören är chefen ensam ansvarig för straffbeslutet. Befintlig lagstiftning ger sålunda chefens mening företräde, vilket väl också innebär, att statsmakterna ansett att en dylik befattningshavare också i vissa fall kan ha anledning frångå auditörens yttrande och då gett honom befogenhet handla efter eget bedömande.

Om skilda meningar beträffande straffmätningen skulle meddelas en bestraffad, torde detta vara ett incitament till överklagande, vilket enligt chefens för armén mening icke gagnar den militära disciplinen och som försvagar den bestraffningsberättigade chefens ställning som dömande myndighet.

Vad beträffar spörsmålet, vilka lagstiftningsåtgärder som lämpligen bör vidtagas för att tillgodose önskemålet om att den dömde städse skall underrättas om auditörens inställning, ifrågasätter *häradshövdingeföreningen*, huruvida någon ändring av militära rättegångslagen är nödvändig. Föreningen

hänvisar härvid till de uttryckliga föreskrifter, som i 11 och 13 §§ militära rättsvårdskungörelsen lämnas om innehållet av beslut i disciplinmål och om underskrift och kontrasignation av sådant beslut. När det i 42 § militära rättegångslagen stadgas att »beslut i disciplinmål» skall delges den, mot vilken beslutet riktar sig, synes det enligt ordalagen häri låta sig inrymma ett krav på att delgivningen skall avse såväl innehållet av beslutet som uppgift om underskrift och kontrasignation därav, allt i enlighet med rättsvårdskungörelsens föreskrifter. Hinder borde enligt föreningens mening måhända därför ej föreligga för komplettering inom denna ram av det av civilförvaltningen fastställda blankettformuläret. Det synes dock önskvärt med ett klarläggande genom ändring i rättsvårdskungörelsen.

Tanken att samtidigt med delgivning av beslut i ersättningsmål enligt 63 § militära rättegångslagen den ersättningsskyldige skall erhålla underrättelse om avvikande mening från auditörens sida har icke föranlett några gensagor vid remissbehandlingen. Bland dem som uttryckt sympatier för denna ordning är *hovrätten för Nedre Norrland, överbefälhavaren* och *försvarets civilförvaltning*.

Hovrätten för Nedre Norrland framkastar den tanken, att de båda nu förevarande ändringsförslagen med avseende å 42 och 63 §§ i militära rättegångslagen måhända borde övervägas ur ett vidare perspektiv. Hovrätten erinrar att här berörda förhållanden är tämligen likartade de som föreligger i allmänna rättegångsmål, då skiljaktiga meningar yppar sig vid omröstning till dom eller beslut. Också kännedomen om sådan skiljaktighet kan för parterna ha stor betydelse, särskilt vid bedömande av fullföljdsfrågan. Part, som icke har juridiskt biträde, beaktar kanske icke alltid den möjlighet till vägledning som här erbjuder sig. Hovrätten ifrågasätter, om icke militieombudsmannens ändringsförslag borde prövas närmare i samband med det spörsmål av mera allmän räckvidd, som sålunda aktualiseras.

Försvarets civilförvaltning yttrar, att det torde ankomma på civilförvaltningen att i förekommande blanketter vidtaga de ändringar, som blir erforderliga för den händelse de berörda jämkningarna av militära rättegångslagen genomföres.

Departementschefen. 42 § militära rättegångslagen innehåller bestämmelser, som syftar till att sätta den i disciplinmål lagförde i tillfälle att bedöma, huruvida skäl till fullföljd föreligger, och att tillförsäkra honom kännedom om tid och sätt för fullföljd av talan i målet. I detta lagrum stadgas nämligen, att beslut i disciplinmål, varigenom disciplinstraff, förverkandepåföljd eller ersättningsskyldighet ålagts, ofördröjligen skall skriftligen delges den mot vilken beslutet riktar sig samt att beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga, om han vill klaga över beslutet. Liknande bestämmelser är för ersättningsmålens del meddelade i 63 § militära rättegångslagen.

Riksdagens militieombudsman har förordat sådant tillägg till 42 § militära rättegångslagen, att om auditör uttalat skiljaktig mening, den dömde jämväl

skall få besked härom. I anslutning härtill har militieombudsmannen framfört tanken på en liknande komplettering av 63 § militära rättegångslagen. De sålunda föreslagna eller ifrågasatta reformerna har vunnit tämligen allmän anslutning från remissorganens sida. Med hänsyn till de av militieombudsmannen närmare berörda särdrag, som gällande rätts behandling av disciplin- och ersättningsmålen uppvisar i förhållande till annan rättskipning, anser jag också för egen del motiverat, att den i disciplin- eller ersättningsmål dömde får besked om en för fullföljdsfrågans bedömande så betydelsefull omständighet som att auditören haft annan mening än den beslutande. Jag förordar därför, att en sådan ordning införes. Detta kan lämpligen ske i form av tillägg till 42 och 63 §§ militära rättegångslagen, i vilka närliggande frågor regleras.

Den föreslagna lagändringen torde böra träda i kraft den 1 juli 1963.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats såsom bilaga *(Bilaga A)*[1] till detta protokoll fogade förslag till

1) *lag om ändring i rättegångsbalken;* samt

2) *lag om ändrad lydelse av 42 och 63 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).*

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Margit Hirén

[1] Denna bilaga har här uteslutits. Frånsett redaktionella jämkningar överensstämmer den med de vid propositionen fogade lagförslagen utom såtillvida, att bilagan icke upptager förslag till ändring i 8 kap. 6 § rättegångsbalken.

Bilaga B

Rättegångskommitténs förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 50 kap. 4 och 9 §§, 51 kap. 4 och 9 §§, 52 kap. 3 och 8 §§, 55 kap. 4 och 9 §§ samt 56 kap. 4 och 9 §§ rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 50 kap. 4 och 9 §§, 51 kap. 4 och 9 §§, 52 kap. 3 och 8 §§, 55 kap. 4 och 9 §§ samt 56 kap. 4 och 9 §§ rättegångsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
50 KAP.	
4 §.	
I vadeinlagan — — — — — — — — — — — — — — — — — — käranden yrkar.	
Vill käranden åberopa bevis, *som ej tidigare förebragts*, skall han i vadeinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden *eljest*, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.	Vill käranden åberopa bevis, skall han i vadeinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.
Vadeinlagan skall — — — — — — — — — — — — — — — — — hans ombud.	
9 §.	
Samma ändring som i 50 kap. 4 §.	
51 KAP.	
4 §.	
Samma ändring som i 50 kap. 4 §.	

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*

9 §.

Samma ändring som i 50 kap. 4 §.

52 KAP.

3 §.

I besvärsinlagan — — — — — — — — — — — — — — klaganden yrkar.

Vill klaganden åberopa bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall han i besvärsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan.	Vill klaganden åberopa bevis, skall han i besvärsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan.

Besvärsinlagan skall — — — — — — — — — — — — hans ombud.

8 §.

Samma ändring som i 52 kap. 3 §.

55 KAP.

4 §.

I revisionsinlagan — — — — — — — — — — — — — käranden yrkar.

Anser käranden — — — — — — — — — — — — — — — — stöd därför.

Vill käranden åberopa bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall han i revisionsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall käranden uppgiva anledningen *till att beviset ej tidigare förebragts.* Åberopar käranden skriftligt bevis, skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid revisionsinlagan. I revisionsinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.	Vill käranden åberopa bevis, skall han i revisionsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall käranden, *om beviset ej tidigare förebragts,* uppgiva anledningen *härtill.* Åberopar käranden skriftligt bevis, skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid revisionsinlagan. I revisionsinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.

Är i — — — — — — — — — — — — — — — — det angivas.

Revisionsinlagan skall — — — — — — — — — — — hans ombud.

9 §.

Samma ändring som i 55 kap. 4 §.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*

56 KAP.

4 §.

I besvärsinlagan — — — — — — — — — — — — — — klaganden yrkar. Anser klaganden — — — — — — — — — — — — — — — — stöd därför.

Vill klaganden åberopa bevis, *som ej tidigare förebragts,* skall han i besvärsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan.	Vill klaganden åberopa bevis, skall han i besvärsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärsinlagan.

Besvärsinlagan skall — — — — — — — — — — — — — hans ombud.

9 §.

Samma ändring som i 56 kap. 4 §.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 2 april 1963.

Närvarande:

justitieråden DIGMAN,
NORDSTRÖM,
regeringsrådet HOLMGREN,
justitierådet JOACHIMSSON.

Enligt lagrådet den 27 mars 1963 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 mars 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om ändring i rättegångsbalken* och 2) *lag om ändrad lydelse av 42 och 63 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Bengt Rydin.

Förslagen föranledde följande uttalanden av lagrådet.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.

I 8 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken stadgas, att justitiekanslern äger att hos advokatsamfundets styrelse påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sin plikt eller ej längre är behörig att vara advokat. Förslaget till ändringar i samma kapitels 7 och 8 §§ åsyftar bland annat att skapa förutsättningar för att genom ändring i samfundets stadgar uppdela den disciplinära verksamheten, så att styrelsen, som alltjämt skall utöva tillsynen över advokatväsendet, i första hand prövar alla disciplinärenden men till en särskild nämnd, disciplinnämnden, överlämnar sådana ärenden, i vilka styrelsen finner disciplinär åtgärd kunna ifrågakomma.

Beträffande justitiekanslerns initiativrätt synes tanken vara den, att han hos styrelsen skall påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sina plikter, och att han, först om styrelsen finner disciplinär åtgärd ej ifrågakomma och därför ej hänskjuter saken till disciplinnämnden, i stället äger vända sig till nämnden och påkalla åtgärd av denna. Rätten för justitiekanslern att vända sig till nämnden torde lämpligen böra komma till uttryck i stadgandet i 6 § andra stycket, i synnerhet som fall torde kunna tänkas, då justitiekanslern ej har anledning att först hänvända sig till styrelsen, exempelvis om han är missnöjd med styrelsens beslut att lämna anmälan, som gjorts av enskild, utan åtgärd.

Lagrådet föreslår därför ett tillägg i 6 § andra stycket så att däri kommer att stadgas, att justitiekanslern äger att hos styrelsen eller, i den mån så bestämts i stadgarna, hos annat samfundets organ påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sin plikt eller ej längre är behörig att vara advokat.

Förslaget till lag om ändring i militära rättegångslagen.

Förslaget lämnas av lagrådet utan erinran.

Ur protokollet:

Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 5 april 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 2 april 1963 avgivna utlåtande över de den 8 mars 1963 till lagrådet remitterade förslagen till

1) *lag om ändring i rättegångsbalken;* samt

2) *lag om ändrad lydelse av 42 och 63 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).*

Efter redogörelse för vad lagrådet yttrat anför föredraganden.

Vad lagrådet uttalat i fråga om 8 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken torde böra beaktas. Härutöver bör lagförslagen undergå vissa jämkningar av redaktionell natur.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreslå riksdagen att antaga de sålunda ändrade lagförslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

T. Johansson

Innehållsförteckning

Stockholm 1963. Isaac Marcus Boktryckeri Aktiebolag 630324